

MODRA
PTICA
LETOIV.

MODRA PTICA

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša Din 100.—. Posamezna številka Din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemaajo list kot dopolnilo h knjigam brezplačno.

Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Rimska cesta šte. 3.
Telefon 3163. št. čekovnega računa 15.369.

VSEBINA 4. ŠTEVILKE

MAREC

Miško Kranjec: Majhen dogodek v provinci

Filip Kalan: Poročilo o neizljubljeni ljubezni

Franciška Otepa

— Thomas Mann o Johnu Galsworthyju

John Galsworthy: Dobra kvaliteta

Poročila

Razno

MAJHEN DOGODEK V PROVINCI

MIŠKO KRANJEC

To je fara svetega Martina. Svetec-vojščak stoji na glavnem oltarju, držeč pol plašča v rokah, ki ga ponuja beraču, klečečemu pred seboj. In ko se verniki zberejo v cerkvi, tedaj se zdi, da te polovice ne ponuja več beraču, temveč vsej fari. Velika fara je to, sedem vasi čepi okoli cerkve. V tej fari živijo zvečine kmetje, z dolgimi brki in ki se jih je že dotaknila moderna nevernost, njihove žene pa prav radi tega postajajo vernejše. Poleg teh kmetov živijo tu še: star, obilen župnik, ki ljubi kratke sprehode, pa kratke pridige: toliko, da okrega farane in je dovolj; njegova dva kaplana: eden majhen dečko, skoraj preveč živahen, in ne bi dejal — pobožen mož. Še zakleti ga slišiš; ali kmetje ga imajo radi. Drugi kaplan je slok, blede mož, ljubljeneč farne gospode, pred vsem gospa. Njegove pridige so četrtturne in lepega sloga; stara učiteljeva žena uživa pri njih in se razjoče. Tu živi še že nekoliko omejena stara učiteljeva žena, ki jo je pred leti mlad učitelj imenoval v srdu, »stara vrbo ob potoku, ki vse z nje visi«. Učitelj je kaj kmalu letel, ona pa je ostala. In če imenujemo še njenga starega moža, imenovanega »dobrega papaičja«. Ta »papaič« je miren človek, ne briga se več za svet, toliko, da še odpravi pouk — prihodnje leto pojde v pokoj — raje goji svoj veliki čebelnjak in se zanima za čiste kurje pasme. Poleg teh dveh je na tej šoli še učitelj Valentin Kuril, človek srednjih let in zelo neroden. Že pet let zbira podatke o fari, skuša dognati njen postanek in vse stvari, ki so s to faro v zvezi, poleg tega redi kunce, zatrjujoč, da je treba dvigniti vse panoge narodnega gospodarstva. S starim učiteljem se tudi neredko prepira zastran kur. Po njegovem je sploh nesmiselno gojiti čisto pasmo; saj ne veš, kdaj znese in potlej, ko jo zakolješ, se nimaš o ničemer pogovarjati. Če pa so kure mešane, tedaj lahko rečeš, da je bila ta in ta putka lepe barve, kakšen čopič je imela na glavici, kako lepa je bila kot pišče. Isto lahko trdiš o kuncih. Sploh je dognal, da je žival tem boljša, čim bolj se razlikuje od svojih staršev in sorodnikov. In ta Valentin Kuril se je zaljubil v poštarico Manico Frelihovo. To je bilo dekle dvaintridesetih let, bolj nizke postave, prijetnega značaja, lepega obraza, nesentimentalna, sploh ženska, ki bi tako pristojala Valentinu, kakor če bi štiri delil z dvema. Ne, on se ni ozrl po nobeni od obeh učiteljic, ki sta bili na isti šoli in še neporočeni: ni se mnogo razumel na ženske, ali to je vedel, kako je s takimi stvarmi.

Vse drugače pa je mislila o tem Manica sama. Bila je res poštarica, ali ni bila nič manj kakor katera učiteljic, vsaj prva leta, kar je prišla sem v službo. In od tedaj je že točno dvanajst let. Tedaj je bila mlada in lepa, življenje ji je kipelo v prsih, da niti ni bilo prilike, da bi se ozrla okoli sebe. Dvoje študentov je bilo v fari, mladih fantov, bil je mlad učitelj in

Manica ni vedela, katerega bi ljubila, in katerega bolj. Težko se je bilo odločiti. Zato je ljubila vse tri: učitelja tedaj, ko študentov ni bilo, študente pa o počitnicah. A preden se je Manica odločila, katerega bi se prav za prav oprijela, so se že vsi trije umaknili; eden študentov je šel v bogoslovje, drugi je šel na Dunaj študirat in ni več pisal in učitelj je bil premeščen; zdaj je Manica ostala sama. In lahko je rekla stara učiteljeva žena: No, vam nisem rekla? Še sreča, da ji ni ostalo kaj za spomin. Rado se pripeti.

Po tem se je Manica umaknila, sama je živela in ni je bilo nikamor. Dopoldne in popoldne je sedela na pošti, sprejemala pisma, jih pečatila, opoldne delila pošto, ki je prispela iz sveta, delila med okoliške ljudi, ki so prihajali in čakali, delila vsak dan pisma mladim učiteljicam po vaseh. Za vsakogar je prišlo kaj sreče, samo za njo ni bilo od nikoder ničesar. Minila so tista prva leta sreče. Nihče se poslej ni ozrl po njej. Vsakdo, kdor je prišel sem, je dobil pri učiteljevi ženi dovolj informacij, kako je z njo. Resnega tedaj ni moglo biti nič. Vsakdo, ki je prišel, je dejal: »Taka je...« In Manica je ostala v svoji sobi.

Zdaj je vzljubila romane. Naročila si je vse polno knjig, kakršne je čitala že v meščanski šoli. O preriji so govorili ti romani, o cow-boyih, o samem velikem svetu. Tam se lahko vse zgodi, tu se ne more nič zgoditi, tu se ne more zgoditi niti to, da bi kdo Manico poklical kot prijateljico na sprehod. Ne, tu ni cow-boyev. Samo ta učitelj še prihaja k njej, ali ta je velik kuncerejec in nikak cow-boy. In tako je pozabljala nase: komaj je čakala, da opravi svojo dnevno službo in da sede h knjigam. Polastila se je je nekaka sentimentalnost: ob spoznanju, kako je zapuščena, kako jo vsi postrani gledajo; kaj je takega naredila? Kaj niso vsi drugi tudi tako ljubili? Saj pripovedujejo o tej debeli ženski, da je še v zakonu ljubila, saj še zdaj gleda vsak dan skozi okno proti farovžu, če stoji tam za zavesami blede kaplan. In spominjala se je nekdanih let, ko je bila še študentka v malem mestecu, kjer so živeli njeni starši; kako je človek tedaj mislil: mimo tebe ni nič pomembnejšega, ves svet je samo za to, da ga uživaš ti, in se ti ga ne ljubi niti uživati. Brala je Stritarja in Meška in ugajalo ji je vse to in v tem razpoloženju je zapisala v svoj dnevnik: »Kakor pisemski nabiralnik sem; obešen zunaj na steno, že ves obledel. Ljudje mu izročajo svojo srečo, on pa molči in ne izda nikoli ničesar.« Ta primera ji je ugajala in še mnogo je poiskala podobnih primer, se navduševala za mlade pesnike in pisatelje.

Ali čudno se je vse to izpremenilo; zdaj po dvanajstih letih službovanja v tej fari, zdaj je Manica prav taka ženska, kakor vse druge: nič ni več v njej sentimentalnosti — razen ob zelo redkih trenutkih —, temveč se skuša zanimati, kdo na priliko piše tej in tej učiteljici, ali je fest dedec, ali bo iz vsega kaj, ali se bo treba samo nasmihati. Zdaj je sprevidel, da se tu v tej fari ne more nič posebnega zgoditi; kar pa se zgodi, je to, da se vse sprevrže. Na priliko: če kakšna učiteljica ljubi koga, če ta ljubček pride na obisk, je velika stvar, ali prav nič manjša ni, ko po enem mesecu ta fant niti več ne piše, temveč se pojavi nov junak, in naposled tudi tega ni. In potlej vam vse učiteljice prosijo za premeščenje, in z njimi zamrejo tisti mali škandalčki. Pozna Manica ta zakon narave v teh krajih in ona se zanima prav tako za vse, kakor se zanima na priliko stara učiteljeva žena; postala je prav taka opravljivka, prav tako ljubosumna, kajti naposled vse drugo izvira iz neke podzavestne ljubosumnosti

na vse, kar drugi dosežejo. In zvečer, če pride Valentin k njej na obisk, tedaj se porazgovorita:

»Ali vam nisem dejala? Adelajdo je že zapustil oni organist. No, potlej je bila tri dni bolna in je nekam šla. Bog ve, kam je šla, kaj mislite, Valentin?«

»Jaz bi dejal, da je šla k svoji teti.«

»Pojte, pojte. Vi pa tudi vedno zadenete. — V Zagreb je šla, v Zagreb, dragi prijatelj.«

»Tako, v Zagreb. Zdaj sem pa radoveden, kaj bi tam delala.«

»Lep junak ste mi vi. Kaj pa, če bi vi šli v Varaždin, kaj bi ljudje rekli, po čemu ste šli?« Zdaj je zardel do ušes. Tak človek je bil, ali na kunce se je dobro razumel.

Tako se je torej spremenila Manica v teh dvanajstih letih. Ali misel na cow-boya je še živela v njeni fantaziji. Znabiti pa le kdaj pride, kajti čutila je, če se to ne bo zgodilo pravočasno, da se bo nekega dne znašla po vsej sili v rokah Valentina Kurila, tega dolgočasnega človeka. Da bi se zanimal vsaj za kaj drugega, nego za te prismojene kunce. Da, ona bi rada, da bi ji pripovedoval o tej in oni stvari. Če gresta na sprehod, bi rada, da bi se razgovarjala o večerni zarji, o pomladi, o slavcih, ki tako lepo pojo. On pa ne sliši vsega tega in ne vidi lepega neba. Reče mu ona:

»Poglejte, kako lepa zarja je danes. Kaj neki to pomeni?« Ozre se on po zarji in de:

»Lepo vreme bo še trajalo nekaj dni, potlej bodo pa spremembe.« Dobro se je on spoznal na vreme, ali ne na ženske. In zdaj še razlaga o vremenu. Ko bi ta kuncerejec pustil vreme pri miru, stopil bliže k njej, ne mahal tako s svojo tanko palico, ji poljubil roko in jo vedel naprej, naprej, čim dalje od tod, če bi jo nekje stisnil k sebi, poljubil in rekel: Manica, moja si, moja, nikomur te ne dam, tedaj bi bilo vse to dobro, in naj bi rekla učiteljeva žena, kar bi hotela, njen cow-boy bi bil tu in bi jo branil. On pa na to de:

»Nisem vam še povedal, da je tista lepa zajklja skotila. Pomislite, šest jih je povrgla. Zdaj pridem kmalu do lepih zaključkov. Nazadnje še znabiti napišem kakšno knjigo o reji te živali. Sicer že imamo nekaj črtic v Mohorjevih koledarjih, ali tisto se mi zdi zastarelo. — Zdaj pa pišem kratek članek za učiteljsko revijo. Zdi se mi potrebno, da o tem spregovorimo tudi pri nas. Saj pišejo v take liste o lepljenju papirjev, o drugih nepotrebnih stvareh. Če se pa učiteljstvo vrže na take prepotrebne stvari, bo koristilo sebi in našemu ubogemu narodu.«

»Imenitno,« je vzkliknila Manica.

»Vam se zdi to smešno,« je rekel in zardel. »Saj vam ne zamerim, tako mislijo tudi drugi. Mi smo pa na odgovornem mestu.«

Manica se je smejala, res, ali vedela je, da bo morala naposled vse to odobravati, če jo usoda vrže temu učitelju v naročje. In kdo ve, kako je naposled s kunci. Saj je tudi ona nekoč mislila marsikaj drugače: sanjala je o junakih, ali zdaj je bilo tisto smešno. Zdaj je sedela v svoji sobi in življenje je bilo dovolj skromno. Zdaj je vedela, da bo morala biti nekoč dobra gospodinja, da bo morala gojiti kokoši in se zanimati za vse tiste malenkosti, ki so potrebne za deželo.

In v takem razpoloženju in v taki pripravljenosti jo je doletelo nekega dne pismo od sestre. Njena sestra je živela v mestu, kjer je bil njen mož

obrtnik. Skromno sta menda živela, ali vendar je bilo. Njena sestra je bila samo tri leta starejša od nje, a se je že pred enajstimi leti poročila. Njej je bilo pred vsem na misli, da dobi moža in se ji je Manica vedno posmehovala. Toda, skoraj bi jo blagrovala radi tega. Ta sestra ji je zdaj pisala, da je našla za njo moža. Njenega moža prijatelj je to, nekoliko starejši človek, ki bi rad odprl na deželi trgovino. Sestra je Manico po sebi sodila; ona se ne bi niti malo pomišljala, kaj takega storiti. Manica pa je bila vendar nekaj drugega. In pred leti bi se bila smejala tej stvari, tekla bi povedati tudi drugim, da je dobila ženina, starega trgovca, ki ga je zamikalo, da bi imel trgovino na deželi. Ali zdaj je Manici dva in trideset let, toliko se je že spremenila, da rajši molči o tem. Saj se še lahko smeji, kadar se izkaže docela, kako je s stvarjo. Sestri pa je hitro odpisala: naj ga le sama vzame. In še drugače je zasmehovala tega novega kandidata. Vsakega kripeljna naj pobere, ki se ji ponudi? Lepa je ta! In že se je videla, kako se ji smejiyo vsi po vrsti: od stare učiteljeve žene, do kmečkih deklet, ko gre s tem nadušljivim človekom na sprehod. Vidite jo, ki je nekoč samo s študenti hodila! Zdaj jo pogledjte!

Nekomu pa je vendar povedala vse to: učitelju Valentinu Kurilu, ko je zvečer prišel malo na obisk.

»Možila se bom,« je rekla veselo.

»Tako,« je dejal, ne da bi se tudi smejal. On je drugače gledal na to stvar. »Lepo od vas, lepo.«

»Vi ne verjamete, ali prepričali se boste. Moj mož bo trgovec. Tako petdeset let mu je, malo revmatičen, nadušljiv, ali to nič ne de. Vidite, on bo tisti junak, ki me povede s seboj. A kakšen junak ste mi vi? Vi ne znate osvajati deklet. Mislite, da vam bo katera sama padla okrog vratu.« On se je nekaj zmedel. Ali ni to rekla tako, kakor bi želela, da se skloni k njej in jo osvoji?

Ali tudi ta večer je minil brez velikega dogodka. Valentin ni bil junak in preveč naglo je to prišlo. Tudi se mu je zdelo, da se je zakasnil. Da, zakasnil se je, Manica se bo možila. Ko ji je tistega večera stisnil roko, je ni takoj odmaknila, čakala je, da ji pove, kar bi moral povedati. Dolgo se je vleklo vse to, a dozdej sta se lahko tako igrala, ne da bi se iz vsega kaj izcimilo. Zdaj bi bilo treba nagle odločitve, zdaj bi Manica rekla: da. Naposled je dovolj vsega tega, ona ni več mlada. Leta teko, nekaj časa pozabljaš na vse to, ali nekega dne vidiš, da se je čas pomaknil daleč.

Toda slika onega še ni prišla, kakor je Manica naročila sestri, tudi pisma ni. Manica še vedno hodi z Valentinom na sprehod, sobotni večer je, lep pomladni večer. Manici roji nebroj misli po glavi. Učitelj tiho požvižgava, če mu Manica kaj reče, samo pritrjuje.

»Ne žvižgajte,« mu reče naposled. »Rajši kaj povejte, ali pa mi vsaj deklamirajte kakšno pesem. Rekli ste, da ste bili dober deklamator.«

»Bil sem, ali sem vse pozabil. To je bilo še v šoli.«

»Pesmi niste delali?« je vprašala bolj iz srda kot iz navade, da bi kaj govorila. »Taki mladi divjaki delajo radi pesmi. Meni so jih trije delali. Dva sta bila do ušes zaljubljena vame. Kadar sem jima rekla: Pesem mi moraš napraviti, že sta mi jo prinesla.«

»Nisem jaz delal verzov,« je zanikal. »Nisem bil sposoben za take stvari.«

»Za kaj ste pa vi sposobni? Če veste, kako je treba gojiti kunce, bi znabiti tudi znali delati verze. Mislim, da to ni nič težjega. Ljubiti ne znate, zato rajši napišite pesem o kuncih, dolgo poemo. Saj sem brala neke, da so Rimljani pisali v verzih, kako se obdeluje polje.«

Tako je govorila tistega dne z njim. Pa ni bil hudo užaljen. Bil je skromen kuncerejec, ali kaj drugega ni tako obvladal. Zdaj pa je slutil, da se mu Manica umika. Zdaj se mu je sicer približala, tesno pri njem je že; čutil je, da je treba samo nekaj reči, in vse se bo spremenilo. Toda on se je zadnji trenotek premislil. Če se bo spremenilo, se bo samo od sebe na nek način. Naj se le poroči, če ima ugodno priliko, v tem primeru ji ne bo v napotje, če je pa kaj neresnega, tedaj bo še vedno prilika, da se spremeni, da pride on na vrsto. In namenil se je naposled, da pojde jutri, v nedeljo, na sprehod, da ji tedaj razodene; vse bo nekam prazničneje. Ni to stvar, da bi lahko o njej govoril kadarkoli.

Tako se je završil sobotni večer. Manica je bila zelo nejevoljna. Doma se je vrgla na posteljo in zakrila svoj obraz v blazine: to se pravi, nalašč bo morala vzeti onega nepoznanega človeka, nadušljivega in revmatičnega. Kaj pa naj se komu sama ponudi? Lepa je ta! Zdaj ji je že vse eno, kdo je tisti, ki jo povede s seboj, zdaj se samo mora to zgoditi.

V nedeljo ima Manica pošto odprto od pol dvanajstih do pol ene, ker šele tedaj pripelje mimo avtobus s postaje. Poštarji okoliških vasi pridejo po pošto, učiteljice, ki so prišle k maši, pridejo same po pisma, spregovorijo z Manico par besed, potlej se pa spet poslovijo in Manica je obsojena na samotni popoldan.

In danes je prišel tudi on. Postavil se je zunaj med kmečkimi ljudmi, ne da bi se silil v ospredje. Pokukal je skozi okence, srečal se je z Maničnim pogledom. Vedela je: On je prišel. Sklonila se je globoko in močno zardela. Sem redko kdo zaide, da ga ona ne bi poznala. In če bi kdo prišel po službenih opravkih, tedaj bi se silil v ospredje in bi bil nadležen. Ta pa stoji, kadi cigareto in menda se celo rahlo nasmiha.

Že odhajajo zadnji ljudje, nikogar več ni, samo on še stoji. Tedaj se Manica opogumi in vpraša skozi okence:

»Želite, prosim?« Glas se ji nekoliko trese.

»Saj ste vi Manica Frelihova?«

»Da,« je pritrdila.

»Jaz pa sem Jurij Švajger, trgovec, in bi rad govoril z vami.«

Povabila ga je, naj gre v njeno sobo. Ponudila mu je stol, skoraj po kmečki navadi, toliko, da ga še ni obrisala z roko, in še vedno je zardevala.

Bil je to visok človek, tako okoli štiridesetih let, a nikakor ne tak, kakor si ga je Manica predstavljala v svoji domišljiji. Na njem ni bilo nikake nerodnosti. Tudi hodil je ravno in ni kazalo, da ima kaj revmatizma. Njegov obraz je bil resen, nikake sentimentalnosti ni bilo na njem. Bil je človek, ki te s svojim nastopom takoj osvoji. Govori naravnost, jasno in brez bojazni.

»Saj vam je sestra pisala?« je rekel.

»Da,« je odgovorila. »Pisala mi je.«

»Malo čudno se vam zdi, kaj?« se je smehljaj. »No, govorili smo večkrat o vas, tudi vašo sliko mi je pokazala. No, jaz svoje nisem hotel poslati, da vas presenetim. Bog ve, kako ste si me predstavljali! — Naposled, sem si dejal, če bo prav, bo prav, če ne, pa tudi prav. S slike

včasili človek težko presodi. Tam značaja ni točno videti. — Malo vas je osupnil moj prihod?»

Da, Manico je zbegal njegov prihod. Ne toliko prihod, kot on sam. Saj je vedela, da pride, toda ni vedela, kakšen je, nikake predstave ni imela o njem, vsaj take ne, kot se je zdaj pojavil. Če bi bil tak, kot ga je naslikala učitelju, bi bilo vsaj nekaj zabave. Lepo bi minil dan, on bi jo navduševal zase, znabiti bi ji obljubljal vse mogoče stvari, ona bi bila resna, a komaj bi čakala, da odide. Nato bi hitela praviti učitelju o tem obisku in smejala bi se skupaj. Toda zdaj je vse drugače.

»Sestra mi je povedala, kaj ste ji pisali o meni,« je menil in se še vedno smehljaj.

Zdaj je Manica še močneje zardela. Na tihem je sklenila, da se bo že maščevala nad sestro, ker jo tako izdaja.

»No,« je menil, »bodite brez skrbi. Saj vas razumem. Jaz bi tudi tako pisal. Ali to še ne znači nič slabega. Jaz sem vendar prišel. — Povedati vam pa moram svoje razloge. Ne bom lagal, da sem se tako močno zaljubil v vašo sliko, da me je to privedlo. Ne vem, če bi mi kaj takega tudi verjeli. Nisem več tako mlad, da bi tako nastopal. Ali v hiši vaše sestre sem kakor doma. Njen mož je moj velik prijatelj in tudi z njo se razumem. Često smo govorili o vas kakor se pač govori, kadar je človeku dolgčas in se spominja svojih bližnjih. — Med tem sem bil bolan in zdravniki so mi svetovali, naj se umaknem iz mesta na deželo.«

Da, Manica je bila v zadregi: Ta odkritosrčnost jo je tako presenetila, da se ni znašla. Ni bila malo presenečena, celo, ko ji je rekel tisto zastran ljubezni. Tako se torej ženi, si je mislila. Lepa je ta. Toda, to je splahnelo. Ne, to ni nikak Kuril, ki se bavi s kunci in se že leta in leta pripravlja, da bi izrekel eno samo veliko besedo: ljubim. Ta človek celo govori, da ne prihaja iz kakšne posebne ljubezni. Kajpak, trgovec je in prihaja tako, kakor bi bil izvedel, da je kaj vrednega kupiti. Ali ne bi bilo lepše, če bi prišel in dejal: Manica, ko sem videl vašo sliko, sem se takoj zaljubil v vas, zaljubil do blaznosti. Vi morate biti moja žena, vi ali nobena. Manica bi na take besede zaklopila oči, niti malo se ne bi upirala. To bi bila prava osvojitev, to bi bil pravi cow-boy. — On pa namesto tega: zdravniki so mi svetovali deželo, ker sem preveč razkošno živel v mestu in zdaj se mislim pri vas pozdraviti. Lepa je ta.

»Da vam bo jasneje: ne smete kaj posebnega misliti; nekoliko je vaša sestra kriva; saj veste, da vsi ljudje radi za svoje bližnje skrbijo. In ona mi je malo prigovarjala, naj grem sem. Drugo pa sem vam že omenil: ker so mi zdravniki svetovali, naj se umaknem na deželo. V mestu imam trgovino v družbi z nekim svojim prijateljem. Mislim sem si: Nič napačnega ne bi bilo iti na deželo. Tam lahko sam vodiš trgovino. In čas je, da si urediš življenje. Vse to bo dobro delo tvojemu zdravju, ko se umakneš mestni družbi. To je torej tisto. In kakor mi vas je sestra orisala, mi vaš značaj ugaja. Rekla je sicer, da ste bili včasih velik sanjač. To pa ni nič hudega. V nekih okoliščinah smo vsi ljudje sanjači. Mislim, da se bova sporazumela.«

Vse to je govoril z veliko lahkoto, skoraj kot bi se naučil na pamet. Toda bilo je vse tako naravno, da mu kaj takega ni bilo mogoče očitati.

»Saj dovolite, da skuham malo obeda,« je rekla in se opravičila pred seboj s tem, da ne bo nič hudega zaradi tega, če je že res tako velik prijatelj sestrinega doma.

»Če tako hočete, prosim. Če vam je pa ljubše, greva v kakšno gostilno.«
»Ne ne,« je pohitela in pomislila na to, kaj bi ljudje rekli zastran tega. Bolje, da tu ostaneta, dokler se vsaj malo ne dogovorita.

Odložil je svojo suknjo, sedel zopet na stol, si prižgal cigareto in spet pripovedoval, a naravno in neprisiljeno, da se je zdelo kot bi bil tu doma. In Manici, ki se je sukala okoli štedilnika, se je zdelo, da ni to nikak tujec, da je to njen mož, ki je bil v mestu na obisku, zdaj pa se je vrnil in ji pripoveduje, kako je tam, kaj posebnega je videl in doživel. Ona vrši svoje delo in vneto posluša. Dvanajst let je kuhala samo za eno osebo, zdaj pa se zdi, da je že dvanajst let kuhala za dve, natančno ve, koliko je treba, kaj ima mož ob nedeljah rajši, kako ima rad pripravljeno.

Pregrinja mizo, zanj na oni strani. Kaj ni bilo že od nekdaj določeno, da mož sedi na tisti strani? Vse je bilo zanj pripravljeno, le njega ni bilo.

On pa še med obedom nadaljuje s pripovedovanjem. Potlej jo sprašuje o tem in onem. Pozanima se naposled za debelo učiteljevo ženo in se smeji, ko mu ona omeni, kakšna je, kako pazi na vso okolico, da se ne bi kaj posebnega pripetilo. Torej bo imela zdaj spet dovolj govoriti? Pa še koliko! — Naposled pa preide na drugo stvar.

»Ali je tu kakšen prostor, kjer bi bila lahko trgovina?« vpraša.

»Je tu človek,« je rekla Manica, »ki ima trgovske prostore v svoji hiši. Pred leti je sam imel trgovino, pa je propadel z njo. Toliko, da mu niso še hiše prodali. Pozneje je prišel še nekdo drugi, pa tudi ta je prenehal s trgovino. Ni šlo.«

»S čim pa je trgoval?«

»Z manufakturnim blagom.«

In ko je še poizvedel, koliko ljudi je v fari in če ni v bližini nobene take trgovine, tedaj je dejal veselo:

»Mislim, da je bil slab trgovec.«

»Mogoče, ali vsi pravijo, da tu trgovina sploh ne gre. Ljudje gredo rajši v mesto.«

»Tako? A kdo vam je to rekel?«

»To vsi pravijo.«

»Ljudje vedno potrebujejo tega in onega. Zakaj bi šli v mesto, če imajo vse to doma in če je po isti ceni, če ne celo ceneje kot v mestu. Videl sem vaše ljudi, da ljubijo lepe stvari. Samo treba jih je znati pridobiti.«

Da, lep kraj je tu, je menil. Tu bi se človek zaprl v svojo trgovino in se ne bi nikamor umaknil. Tu bi pozabil na mesto. Tu ni take družbe, ki bi te zamikala.

Tak je on: proč od mesta želi. Vsi ti ljudje tukaj želijo, da bi bilo mesto kje tu poleg, tako pol ure daleč, če že ne okoli njih samih. Ta pa sedi in se pogovarja, kot bi že jutri mislil odpreti trgovino. Pri njem je že vse sklenjeno. Najbrže že misli, da se je Manica kar vdala, kajti sicer ne bi najprej govoril o trgovini! Lepa bi bila ta. Ne, zdaj Manica ni vedela, kako je z njim? Ali je res tako pošten človek, ali pa je navaden slepar, ki bi jo rad potegnil.

Tako se je Manica upirala v svoji notranjosti. Prav nič si ni bila na jasnem, kako je z vsem tem. Niti malo je ni vprašal doslej, kako misli o ženitvi, ali ima že znabiti koga drugega. On rajši sprašuje, kako bi bilo s trgovino. Najbrže ima tudi kakšne svoje kaprice kot tale Kuril. Bog ve, če še on ne bo začel kaj posebnega gojiti. Križ je s takimi ljudmi.

Tako sta posedala nekaj ur, dokler se on naposled ni nečesa spomnil in dejal:

»Dolgo je še do večera. Moj vlak pozno odhaja. Ali ne bi šla malo na sprehod? Razkažite mi vaš svet.«

Manica je rahlo pomislila. Ali bi bilo dobro iti? Vedela je, da se s tem izpostavi vsemu tistemu, kar je naravno: da bodo dolge tedne o njej govorili. Toda naposled je dejala:

»Pojdiva.«

Ko sta bila zunaj, ji je ponudil roko in ona je samo malo pomislila, nato pa se je oprijela. Vse to je bilo dovolj naravno. Kaj naj bi bila odklonila? Ne, sploh ni vedela, kaj naj stori. Naposled, če bi znal, kdo kaj vprašati, lahko pove, da je bil to njen brat. Verjeli, kajpak ne bodo, pa to je njihova stvar.

Ali kakor se je prej obotavljala, tako jo je zdaj navdajal neki ponos. Kot bi vse to delala navkljub vsej fari, navkljub stari učiteljevi ženi, samo, da jih izziva. Naj enkrat govore spet o njej. Dolgo se že ni nič posebnega zgodilo v tej fari. Majhen dogodek prav pride. Dasi se ni ozirala ne na levo, ne na desno, je vendar vedela, ko sta šla mimo šole, kako je vse; učiteljeva žena stoji ob oknu, gleda prek proti župnišču: slučajno se ozre na cesto in kaj vidi? Poštarica se drži nekoga za roko. Dvigne svoj lornjon, ki ji visi na velik trebuh, si ga natakne na oči, gleda in gleda, naposled pa de proti možu, ki dremlje v naslanjaču:

»Papači, pridi no pogledat, ali ne gre to naše poštarstvo!« Papači najbrže kaj godrnja, sladko dremajoč, ne da bi se dvignil. Zato si sama odgovori: »No tej se je pa treba goniti, baš tej.« — Ob drugem oknu je mlada učiteljica; drobno se nasmiha in dobro se ji zdi: samo da je škandal v fari in da ga ni povzročila ona. — In znabiti je še kje ob oknu učitelj Kuril, če ne ždi pri svojih zajcih. Pokimava z glavo in ne more razumeti, kako se je to zgodilo. Prav za prav je grdo, da je Manica tako storila z njim. In hudo mu bo, resnično hudo. Toda on ni hudoben človek, pozabil bo in če iz vsega ne bo nič, tedaj se bo za nekaj dni spet pojavil in vse bo pozabljeno. Mogoče spet skoti kakšna zajklja in to bo dovolj velika novost.

Toda, ko sta že daleč zunaj, tedaj Manica počasi pozabi na vse te stvari. Premoti jo razgovor z njim. Zdi se ji, da ji je njegov glas že zdavnaj znan, poslušala ga je že dolgo časa. Vse to je že slišala nekoč, nič novega ji ni. Ali prav v tem je ta stvar. Nekdo obudi v tebi vse lepe misli, ki so do zdaj dremale. Tu je tista pot, po kateri bi danes morala hoditi z nekom drugim. Toda, zakaj ni ta prismojeni Kuril prišel preje, zakaj ni povedal, kar je hotel povedati! — Tu je tista pot, po kateri je hodila ob večerih že pred leti, ko je ljubila še študente. Ali Manica zdaj ne misli na tisto, vse je dovolj malenkostno, da človek pozabi. Tako se vse spremeni. Kar je bilo kdaj veliko in važno, je zdaj smešno. Toda ali ne bo treba o tem nekoč dajati odgovor, pred njim ali pred komer že? Ne, ne, saj ona ni v resnici ljubila, tisto je bilo kar tako, iz neke sentimentalnosti. Čakala je nekoga drugega. In ta se je zdaj pojavil. Njena ljubezen je čakala njega. Če mu ima kaj povedati, mu lahko samo to pove.

Da, ali ni vse to dovolj čudno, da prevzame Manico, da si ne ve dati jasnega odgovora? Ali ni velika razlika med življenjem do danes in med tem, ki se je začelo? Da, Manica se je docela predala. Prav je to

in celo nekaj posebnega je v tem; to je tisti junak, ki ga je čakala. Kako so lepi taki junaki! Kako vihar gredo preko vsega, nič jih ne zadrži. To so pravi cow-boys.

In zdaj se vračata. Ogledujeta si zaprte trgovske prostore v hiši ob cesti. Spet se bodo odprli, spet bodo prihajali ljudje in izbirali lepe stvari. Dva sta že poizkusila tu svojo srečo; ni jima bila mila. Zdaj bo poizkušal tretji. Ali bo temu prijaznejša? Bog mu daj srečo, Manica mu nima kaj drugega želeti.

Zopet sta doma in večerjata. Tekne jima dobra večerja. Manica že dolgo ni imela tako velikega teka kot ta dan. Kako, ko je vedno sama sedela za mizo, ko ni bilo nikogar, da bi se pogovorila z njim. Kako je zdaj ta soba nekam tesna, ali veselo je v njej, tako glasno in prijetno. Toda, dolgo ne bo dobra, treba bo novo najeti, veliko, poleg kuhinjo, mnogo bo stvari, ki jih bo treba kupiti. Vse to je bilo tako, samo za silo. Ne, zdaj ni v njej nikakih misli, na tisti daljnji, nepoznani svet. Ta majhna realnost je polna velikih stvari. Ali ne bo poslej vsake nedelje tako? Ali se ne bosta vedno tako vračala? In to življenje se bo napolnilo z vsem tistim, čemur se pravi malenkosti, vsakdanjosti, a ta vsakdanjost bo kot blagoslov, ki se je razlil nad njo. On jo gleda in se smeji.

In, ko po večerji pospravlja z mize, ko je že napol opravila, tedaj jo prime za roko in jo potegne k sebi. Najprej, da stoji ob njem, potem si jo pa posadi na kolena. Nič se ne brani, nič ne ugovarja. Gleda si v oči, a molčita. Nimata si kaj povedati, vse je jasno med njima. Čakala je Manica na ta trenotek, lepo se je pripravila: ali vendar, kako je zdaj vse drugače, ko on reče:

»Kaj praviš, Manica?«

Manica nima česa povedati. Ni ji treba odločati. Njene oči se priprejo, ko se on skloni k njej. Tako skozi priprte trepalnice bi rada videla ta veliki trenotek, rada bolj doživela ta trenotek, kot pa gledala. Zdaj ni mogoče več ubežati.

In on ne gre zvečer čakati na avtobus, tudi ne gre iskat v gostilno prostora za noč. Kaj ni ta soba dolgo čakala nanj? Dovolj prostrana bo za to noč.

Kaj je fari svetega Martina? Kaj so otroci skoraj vse jutro na šolskem vrtu? Kaj učitelji stikajo glave, se spet obračajo vstran in se smejiijo! Kaj se je učiteljeva žena že navsezgodaj napotila v farovž in kaj glasno govori in posmehljivo?

Kako se je to enkrat zgodilo, da je narava prestopila svoje zakone! To je bilo od vekomaj tako, da se je iz takih stvari rodil škandal. To ni bil zgolj slučaj, to je bilo življenje samo. In če se kdaj ne bi zgodilo, tedaj bi se narava zmotila.

Toda, ali ne gre to novi trgovci? Ali se ne vrača od onega posestnika s trgovskimi prostori. In že pride kdo in pove: pogodil se je. Da, da, ta prokleti agent bo vso naravo zmešal. Samo to je še možno, da se ta človek naposled le premisli. Saj je videti dovolj pameten. Ali ni koga drugega na svetu, da bi si ga vzel za ženo? Samo, da bi ostalo tako kot je, da bi šla narava po svoji logiki naprej. Naj si že vzame kakšno uči-

teljico, naj si vzame magari kakšno poštarico, kdo bi tajil, saj vam je taka poštarica tudi naposled človek, samo drugod naj si jo poišče.

Stari učitelj danes zastonj godrnja, da hrana opoldne ni tako skrbno skuhana, da je neslano. Naj godrnja ta »papači«, saj je vsega kriva poštarica.

Da, da, znabiti se še vse spremenj. In če se že naposled vzameta, narava ne pozabi na svoje zakone: ne bosta mogla živeti. Trgovina bo šla po vodi, to je jasno. In potlej naj živita od tega, kar ona zasluži. To bo komaj njemu za cigarete. Lepo bo tako življenje. To si je treba premisliti, preden se poročiš.

*

Nekaj tednov kasneje pa že vozijo cele vozove blaga in jih zlagajo po predalih v trgovini, in še malo kasneje je že vse toliko urejeno, da lahko odpro. Dvoje izložbenih oken je premajhnih, da bi moglo sprejeti vso lepoto in razkošje, ki ga ima skritega trgovina; kažeta samo najmikavnejše. Tu je blago za kmečke žene, za neveste, tu je blago celo za razvajene oči majhne učiteljice. Kmetice se trumoma ustavljajo gredoč od maše, gledajo, vstopajo in povprašujejo. Ugaja jim, trgovce je prijazen, blago je skoraj cenejše kot v mestu, dražje pa nikakor ne.

Da, šlo bo vse to, šlo. Trgovce se ne preneha smehljati, zaupa vase in ve, da bodo ljudje prihajali; ljudje vedno česa potrebujejo. Kaj bi hodili po to v mesto, če imajo tu za isto ceno kot v mestu.

Zaroka je že zdavnaj sklenjena, zdaj bo poroka. Pripeljala se je Maničina sestra in sestrin mož. Da, to je zdaj dejstvo in to dejstvo je toliko neprijetnejše, ker ni mogel nihče stvari blizu, da bi vsaj malo uravnal tok, da bi spregovoril besedo. Učiteljeva žena skoraj ni prenehala natikati lornjona, tako hitro so šli mimo nje dogodki.

In zdaj vam to poštarstvo hodi okoli po obiskih. S smehljajem prihaja k učiteljevi ženi, si da voščiti srečo, se izraža, da je zadovoljno, sploh, same take komedije uganja in ne pomisli, da se bo narava maščevala.

In naposled Manica zopet sedi v majhni poštni sobici, sprejema pisma, v njih srečo, jih pečati, ali njej ni treba pričakovati te sreče, njej se je že nasmehnila.

Zdaj je vstalo veliko skrbi. Opoldne je treba kuhati, pospravljati, ribati pod, prati in podobno. Paziti na to, da ne bi katera učiteljica vstopila k njenemu možu in se tam predolgo zamudila. Da, kaj veš, kako je s takimi stvarmi. Vse to se more zgoditi, na deželi smo.

»Papači« in Kuril se prepirata glede živalskih pasem.

»Ali še ne boste pisali knjige o tej svoji smrdljivi nadlogi?« vpraša stari učitelj Kurila. »Če ne, vas jaz prehitim s svojo o kurah.«

»Jaz svojo že napišem. A za vašo bi bilo boljše, da ne bi izšla, kajti vi delate po napačni teoriji.«

Žena pa nekam godrnja, kot bi imela protin.

»Ah, papači,« se včasih spozabi. »Tako neprijetno mi je.«

»V oknu imaš alga kapljice. Pravijo, da so dobre za vse nadloge. Hladijo razbolelo mesto.«

POROČILO O NEIZLJUBLJENI LJUBEZNI FRANČIŠKA OTEPA

FILIP KALAN

I

Buditi iz jutranjega spanja ljudi, ki so krotki in blagega srca, in ki po svoji navadi radi poležavajo v postelji do svojega skromnega kosila, to je po sodbi Frančiška Otepa zanikrno dejanje, ki nikomur ne more kdo ve kako koristiti. Vendar pa moramo gospoda Otepa še zalotiti v njegovi sobi in tako nam drugega ne kaže kakor stopiti v stanovanjsko kasarno za vogalom, prehoditi vseh deset stopniščnih ramp in potrkat. Druga vrata, levo, Frančišek Otep, stud. phil., Ljubljana.

Zakaj sinoči, štirinajstega februarja, se je vreme nenadoma spremenilo, topel, nepričakovan veter se je spustil v mesto, sneg se je odtajal, s streh je kapljalo, vse je kazalo na eksemplarično malomestno pomlad: mlake pred hišami, zamašeni kanali, pometači z dolgimi metlami, blato, smehljajoči se obrazi, zbegane misli. Zato so davi dobri meščani obuli galoše, zdaj pa racajo po lužah in si ogledujejo hlače, če niso poškopljene; pred pošto se je nedolžnemu državljanu pravkar usul plaz mokrega snega za ovratnik; na vogalih postajajo študentje, ki danes nikakor ne morejo študirati, ti študentje se z dolgimi, toplimi pogledi ozirajo za dekleti, ki hodijo mimo. Ženske pa gredo svojo pot in se zibljejo v bokih, tu pa tam se katera nehote nasmehne, če čuti tuj pogled, ki jo požira. Vse to samozadovoljno, malomestno, čutno razpoloženje je povzročil štirinajsti februar, nepričakovani pomladni dan sredi zime — in vse to pocieni zadovoljstvo se bo kakor po navadi končalo z nahodi, kašlji, vročimi čaji in aspirini znamke Bayer. Potem pa bo spet zapadel sneg in pritisnil mraz, in izkazalo se bo, da so se dobri ljudje docela zaman raznežili nad prezgodnjim soncem.

Vendar pa moramo priznati, da je štirinajsti februar porazno učinkoval na Frančiška Otepa, ki je za vremenske vplive dokaj dovzeten, ker je po naturi plah, razmišljen in skromen stud. phil., ker predstavlja navzlic svojim dvajsetim letom izrazit primer zapoznelega pubertetnika in ker ima pri svojem filozofskem poklicu dovolj časa, da more razmišljati o stvareh, ki niso potrebne.

Davi okrog osme ure se je namreč Frančišek nenadoma pretegnil v svoji postelji, trudno zazehal in se nekam zastrašeno ozrl okrog sebe. Nikakor se ni mogel domisliti, zakaj neki se je proti svoji navadi zbudil tako zgodaj: pogledal je na uro, ali ura se je ponoči ustavila, skušal je v spominu obuditi svoje sanje, ali sanje so že zbežale, slutil je samo, da so ga v sanjah plašile razkošne ženske rubensovskih oblik in da so te mesene sence tudi telesno vplivale na njegovo spanje. Mjaja, je zakašljal Frančišek, ki je bil po duhu in telesu nedolžen kakor jagnje z oltarnih slik, mja, te proklete babe. Nazadnje pa se je potolažil z domnevo, da je razglabljanje nesmiselno in da je najbrže nekdo potrkal na vrata.

Naprej, je rekel tedaj stud. phil. Francišek Otep in se obenem prestrašil svojega suhega, od spanja in pošastnih sanj hripavega glasu, sedel na posteljni rob, zabingljaj z nogami in se počutil kakor otrok, ki so ga pravkar zasačili pri razbiti skodelici s smetano. V resnici pa je bil njegov strah odveč, zakaj mi smo samo simbolično potrkali in naša hudobnost je v tem primeru zelo skromna, pogledali bomo samo skozi ključavnico ter si ogledali tale prizor:

Francišek Otep, slušatelj kraljeve univerze v Ljubljani, se je pravkar skobacal s postelje, njegova ura bi morala kazati osmo. Francišek stoji pred nočno omarico in pazljivo gleda v to uro, v noge pa ga zebe in v desno hlačnico svoje pižame skrbno briše svoja očala. Čez trenotek si Otep natakne ta dvodioptrijski instrument na nos, se v zadregi pred samim seboj popraska za ušesom ter vrže roke na hrbet. Tako ga lahko vidimo, kako se z bosimi nogami, s stekli pred očmi in rokami na hrbtu sprehaja v svoji povaljani, predolgi pižami okrog mize ter skrbno opazuje ornamente na raztrgani preprogi, ki jo je gospodinja kupila pred leti od stare Bosanke.

Odkod to nenadno razburjenje Franciška Otepa? Vsekakor štirinajsti februar, kaplje s streh, spomladanska poezija, blato na cesti, galoše, pometači, ženske, ki se zibljejo v bokih in se smehljajo.

Možganski aparat Franciška Otepa sicer deluje solidno, umerjeno in brez vidne hitrosti, kolesca v tem stroju se vrte natanko tako kakor mu jih je mati navila, kakor so mu jih mazali v šoli in sprožili na kraljevi univerzi, ali že dokaj dni producira ta priprava le zelo jalove misli in predstave. Ženska je namreč v njih zavzela tako odločilno mesto, da se vsak miselni utrinek ob njej razblini v smešen nič. To dejstvo še ne dokazuje, da se je Francišek morebiti brezuspešno zagledal v kakšno realno drugospolno bitje, nikakor ne: stud. phil. Francišek Otep nima niti približne predstave o ženski, ki bi mogla zaposliti njegovo ljubezensko zanimanje. »Ženska«, to zanj še ni določena oseba, ženska, to je smehljajoč pogled, to so okrogla prsa, ki se nenadoma zganejo, to so gole rame, ki diše po pudru, to je čipkasto perilo v izložbenem oknu, čevljiček z visoko peto, gibanje z boki, zadnjica. Ti ženski rekviziti so se široko razposedli po Oteповih možganih in vse mišljenje mu je pod to pošastno težo otrpnilo.

Tako obremenjen hodi Francišek Otep okrog mize, razmišljen je, dasi ne misli, vse svoje trenutne domislice bi rad strnil v nekakšen realen sklep, dasi ne ve, kaj naj prav za prav počne. Podoben je kaznjencu, ki se po višji zapovedi sprehaja s svojimi tovariši v krogu okoli drevesa na kaznilniškem dvorišču: ena dve, ena dve, top, top, brez misli, pred sabo zid, za sabo zid, ena dve, streha, pod streho kap, curljajoča voda, za streho navidezna pomlad, ena dve, top, top, čutiš pa samo svoje telo, ki ti je prav za prav odveč.

Francišek je skromen fant, čez svojo dolžino zrasel, preozek v ramenih in neroden v kretnjah, obraz pa mu je mladostniški in neznaten. Če ga opazuješ, vidiš samo nos, oči in usta in si ne misliš ničesar; tudi njegove lase vidiš, ki so svetli, tenki in brez pravega bleska, ali v spominu si njegovih potez ne moreš še enkrat začrtati, ker so neizrazite, nedoživljene, ves obraz je še brezoblična masa, zabuban metulj. Edini vidni predmet na tej bubi so očala, ali očala še niso Francišek Otep, ta dvodioptrijski

predmet je tuj, napravila ga je tvrdka Prešern in drug v Šelenburgovi ulici. Tak je tudi skupek misli, ki jih trenutno vsebuje Otepova glava:

Otep ve, da bo najbrže osem ura, dasi ura na nočni omarici ne gre; ve, da je bilo včeraj štirinajstega in da je danes petnajsti februar; ve, da mu je gospodinja odpovedala stanovanje, ker je prišel prvega pijan domov in ponesnažil stopnice gori do petega nadstropja; Otep ve, da je danes zadnji dan, ko se bo mogel še sprehajati po zanikrni preprogi, ve tudi, da se mora neumdoma podati na ulico, stopiti v oglasni oddelek »Jutra« in si izpisati naslove mesečnih sob — ali vse to še ni Francišek Otep, vse te navidezne misli so docela tuj element v njegovih možganih, kakor so očala tuj predmet na njegovem obrazu. Zakaj ta dejstva o petnajstem februarju mu lahko tudi tuji ljudje vtepo v glavo, vse to mu na primer docela jasno lahko pove njegova gospodinja in to nima nobene prave zveze z onim Franciškom, ki je danes prezgodaj pričel svoj sprehod okoli mize.

Tega namreč, zakaj se je zbudil, Francišek ne ve; ne ve, da je bilo vse bržkone le skromno fiziološko dejstvo, ki je izviralo iz sanj o neznani ženski, ali Francišek globokoumno razmišlja o tem pojavu in si ne more priznati, da bi bil individuum à la Francišek Otep tudi odvisen od svojega telesa, ne more si priznati, da se je zbudil kakor na povelje — ne ve, da se bo danes dokaj časa klatil po svetu kakor lutka na vrvici svojih želja, ponavljajoč v sebi nezavedno, od notranjega nemira trepetajoče vprašanje pubertetnika: Pomlad bo. S streh kaplja. Ženske hodijo po cestah in se smehljajo. Ali zdaj prihaja ljubezen?

2

Okrog desete postoji Francišek pred vhodom stanovanjske kasarne, ki jo bo jutri zapustil, nerodno se prestopi, da bi se razgledal po ulici, in nekam omamljen od svetlobe in od svojih zbeganih misli se napoti po mestu. Novega kajpak ne vidi, zakaj petnajsti februar je na las podoben štirinajstemu: kaplje s streh; nekje pometachi, ki s krevljami stržejo blato h kanalom; za vogalom, kjer je cesta z granitom tlakovana, dva moška pri brizgalni cevi; tlak izpirata z debelim, težkim curkom iz hidranta. Francišek postoji in se z velikim naporom skuša pozanimati za to opravilo, da bi nekam usmeril svoje misli, ali vsa okolica ga moti, v možganih brni popolna praznosta, udje so težki kakor po prekrokani noči, dva koraka pred njim pa skače mlado dekle čez lužo nad kanalom, sonce sije na njene nogavice in te nogavice odstopicajo pred Franciškom, kakor bi se nič ne pripetilo. Tedaj posili stud. phil. Otepa. nenadno mladostno ganotje, za dekletom se ozira in ne misli ničesar, iz gole zadrege potegne robec iz žepa in prične brisati očala.

Vsa ta svetloba, dekliske noge, vodni curek iz hidranta, smehljajoči se obrazi, pometachi, ki delajo dovtype, galošarji, ki zadovoljno obirajo svojo pot, vse to je dokaj preveč za mračne pubertetne možgane Franciška Otepa, ki se po zakonu vztrajnosti še zmerom sprehajajo okrog mize po zanikrni preprogi. Miselni aparat tega stud. phil. je nenadoma odpovedal, nikakor se ne more zasukati v primernem skladu z okolico in tako hodi slušatelj kraljeve univerze po pločniku zbegano mimo ljudi.

Dolg. Neroden. Sramežljiv. Kratkoviden od notranjega nemira. Ginljiva podoba bitja, ki je nenadoma padlo na tuj planet in se nikakor ne more domisliti, kaj prav za prav namerava.

To čudno počutje navdaja Franciška z nekim živalskim, njemu samemu docela nerazumljivim veseljem do življenja, sentimentalnost se prične prijetno pretakati v njem in ta abstraktni občutek je presenetljivo podoben onemu sladostrastnemu gomazenju po vseh udih, ki se človeka polasti, kadar se naje do onemoglosti. Te telesne sladkosti zmanjšujejo edinole Franciškove dolge, suhotne noge, ki skozi tenke čevlje hlastno vsrkavajo mraz mokrega usnja in občutno hladijo vsako čutno razburjenje. Zato se plahi, neodločni in skromni stud. phil. Francišek Otep nenadoma prav pubertetno razgreni ob pogledu na ljudi, ki nosijo galoše in zadovoljno brozgajo po lužah, ne da bi se zmočili. Galošarji, to so zanj nenadoma ljudje, ki imajo ključ do vseh zemeljskih prijetnosti, galošarji jedo izbrane jedi, galošarji zahajajo v kino in gledališče, galošarji posedajo v kavarni na mehkih blazinah, galošarji kadijo najboljše cigarete, pijejo draga vina in plešejo v nočnih zabaviščih, mimo tega pa imajo galošarji doma velikanske postelje, s perjem in puhom poblazinjene, in na teh posteljah pričakujejo galošarje razkošne ženske prijetnih razsežnosti, kakršne strašijo stud. phil. Franciška v pomladnih sanjah.

Ne, galoše, to so tipično buržujska iznajdba, se po vseh teh čudovitih domislicah potolaži Otep in se samemu sebi nasmehne z mladostno globokoumnostjo. Nevede pa s tem ponavlja stavek nekega sošolca, ki prav tako zaradi svojih mrzlih nog sovraži pol sveta. Vendar pa skromna tolažba o buržujskih galošah blagodejno učinkuje na Franciška, njegovi mračni možgani spet dremljejo, veselo raca po cesti in se za svoje noge več ne zmeni, le ženske, ki hodijo mimo in kakor nalašč migotajo z boki, ga še nekoliko motijo. Ali glavni žolč ga je že minil, na vogalu pred promenado postoji in se nenadoma spet nasmehne.

Danes si moram napraviti lep dan, se domisli, ter možko odkoraka čez cesto v avtomatični bife. »Lep dan«, to je po Francišku Otepu približno tole: ne paziti na drobiž, pojesti pri avtomatu vsaj dva obložena kruhka, torej — dva krat dva je štiri, štiri nepomembne dinarčke, pred teboj pa feži papirnat servijetek, na njem kruhek s polovico trdo kuhanega jajca, z umetno posvaljkanim maslom, na vrhu nekaj črnega s peteršiljčkom, čemur Francišek ne ve imena: vse skupaj imenovano jajčni sendvič; strokovni izraz: Rio; cena: dva Din. Ha, ha. To je uvod. Človek bi dejal: uvertira. Potlej pa pride postajanje na vogalih, ogledovanje ljudi, izložbe s knjigami, gledališki lepaki, zavojček cigaret znamke »Zeta«, dim okrog nosa, slike filmskih veličin, na primer veleдело »Pesem, poljub, dekle«, laláaa, laláaa, laláaa-a, ženske nogavice, smehljaji, eleganca, Ufina moda v razsvetljavi Jupitrovih luči, morala: Ljudje, ljubite se, dokler gre, kdor pa ne more, naj gre v kino, pesem, poljub, dekle, vse za deset dinarjev, če si skromen.

Glavno pa je tole: ne misliti ničesar, plavati v razkošju svoje bobneče možganske praznote, sanjariti o tem, česar ni, videti vse v rožnati luči in kljub temu biti nekoliko melanholičen, po možnosti pa srečati žensko, ki jo poznaš. Ta ženska mora biti lepa in se ti mora nasmehniti, povedati ti mora nekaj nesmiselnega, kar lepo zveni, ves videz mora kazati, da je šla ta ženska le zato po cesti, da te sreča. Zakaj ona te ljubi. Na tej

samoprevvari lahko bolehaš, dokler gre; smehlja je hodiš po ulicah, vsi ljudje so nenadoma »dobri«, cigareta te omamlja; sonce sije, četudi ga ni; če ležeš spat, te preganjajo prijetne sanje; dejstvo, da je danes petnajsti februar in da moraš nemudoma v oglasni oddenek »Jutra«, se razblini v nič in tvoja samotna pubertetna duša je srečna brez pridržka.

Brez teh namišljenih sladkosti in bolečin bi človeški individuum z imenom Francišek Otep ne mogel eksistirati, zakaj Francišek še ni socialno bitje, njegov »jaz« trenotno še nima svojega določenega mesta v človeški družbi, njegovo delo je še enako ničli, zakaj drugega ne zna kakor sanjariti — Francišek je sam in njegova samota bi ga požrla, da ne bi njegov gon po samoohrani proizvajal primernih protistrupov za njegovo namišljeno življenjsko osamljenost.

Tako vidimo Franciška, ki počasi in zamišljeno vtika dinarčke v avtomat, vidimo ga, kako si z naivnim užitkom ogleduje jajce na kruhku, kako ta kruhek polagoma izginja v prebavni aparat stud. phil. Franciška Otepa. Vidimo ga, kako odhaja iz lokala z obrazom otroka, ki ga je mati pravkar nadojila, vidimo, kako se v nasprotju s tem sitim otroškim obrazom sanjavo zasvetijo njegove oči, kako sredi obraza negibno počivajo tenke ustnice, kako so mišice okrog ustnic popustile, kako ustnice izdajajo zadovoljnega človeka.

V tej omotici raca Francišek Otep proti Prešernovi ulici, zakaj tam je oglasni oddenek in petnajsti februar deluje v Francišku kljub omami docela samohotno. Tramvajski voz ropoče mimo njega, s streh kaplja, ura je enajst, kmalu bo poldan, vse je lepo in prav in z Marijinega trga prihaja mlado dekle, ki ga Francišek pozna, dekletu je ime Angelca, pred leti sta skupaj sedela drug za drugim na gimnazijskih klopih, zdaj pa ima Angelca osemnajst let in svojega fanta, glavna puberteta se ji je že razkadila in v celoti je najmanj trikrat bolj pametna kakor Francišek Otep, redni slušatelj kraljeve univerze v Ljubljani.

To nenadno srečanje je za Franciška, ki ne vidi realnega sveta okoli sebe, kajpak mistične narave; Francišek se ustavi, sname klobuk in se sanjavo nasmehne. Angelca pa mu da roko, se smeje, ga vpraša, če gre ž njo, Francišek je ves zbehan od ugodja. Zakaj srečati moraš žensko, ki jo poznaš, ta ženska mora biti lepa in se ti mora nasmehniti, povedati ti mora nekaj, kar lepo zveni, ves videz mora kazati, da je prišla ta ženska zaradi tebe po Prešernovi ulici, zakaj ona te ljubi. In tako je »lep dan«, Francišek sliši ženski glas in se nasmehne kakor puščavnik, ki je v samoti zaslišal nebeške pozavne; besed Francišek sploh ne razume, sam zvok glasu ga omamlja, zakaj pred dobro uro se je še samotno sprehajal okrog mize po zanikrni preprogi.

Angelca pa si ga ogleduje in ne more se iznebiti nekega usmiljenja, ki jo posili ob tem dolgem, plahem fantu, nedolžnem kakor jagnje na oltarnih slikah. Zato ga povprašuje o njegovem študiju, o opravkih, o preteklih časih, ko sta morala nekoč skupaj klečati za katedrom pri latinski uri, in ves pogovor je prav za prav neskončno dolg monolog gospodične Angelce, ali Francišek tega ne opazi. Šele čez nekaj časa se mu zazdi, da govori Angelca tudi o nekem fantu, ki ga Francišek ne pozna: to mora biti njen fant, se spomni Francišek.

Da, to mora biti prijeten dečko, pravi Francišek sredi pogovora glasno in negotovo.

Prijeten, prijeten, pritrjuje Angelca, misel ji je skočila iz tira in rada bi jo speljala nazaj.

Potlej se njen monolog prične znova, nepomemben za nas in za Frančiška; lep samo zaradi ženskega glasu, zaradi smehljava med govorom. Frančišek je spet zadremal, avtomatično hodi zraven dekleta in posluša. Lepo je. Ali nenadoma vse to preneha, glas ne poje, pesmi ni več, utihnila je kakor gramofonska plošča, na kateri je igla preskočila zadnji navoj. Angelca se je ustavila pred neko hišo in se poslavlja, Frančišek pa stoji pred njo s klobukom v roki in se razmišljeno smehlja.

Vidiš, Angelca, jaz sem pa čisto sam, pravi nato in umolkne.

Sam, ponavlja Angelca in obdrži iz usmiljenja svojo roko v njegovi. Sam. Potlej se nečesa domisli in se mu nasmehne.

Mja, Frančišek, midva bi prav za prav lahko večkrat malo poklepetala.

Tako sta se zmenila za sestanek v kavarni. Frančišek in Angelca »bosta malo poklepetala«, drugega ne vemo o tem.

3

Poročila o srečnih ljudeh so dolgočasna, zakaj sreča je samo namišljena sladkost srečnih ljudi in ta sladkost ne more zaposliti ljudi, ki trenutno še sede po pisarnah, tipkajo, računajo, prepisujejo in čakajo, da bodo šli domov. Zakaj zdaj je ura pet, nekoliko se mrači, Frančišek Otep je pričel svoj sprehod okrog mize znova in njegovo življenje se ponavlja. Vendar je zanj zdaj še »lep dan«. Frančišek se je klatil po mestu in je iz gole nezaposlenosti zamudil kosilo. Lepega dneva je bilo skoraj preveč. Iz samega dolgega časa je prepisal na oglasnem oddelku ducat naslovov, ki jih ni uporabil, in potlej je šel domov. Vsi ti naslovi, ulice in hišne številke so za Frančiška Otepa zdaj docela nesmiselni; njegove noge so sicer nekoliko slabotne od postopanja, ali to nič ne de. Celo Napoleon je včasih sredi bitke zaspal in zgodovina ga slavi za velikega moža.

V teh veličastnih mislih se ob peti uri sprehaja Frančišek okrog mize in njegov možganski aparat deluje nenadoma s preveliko naglico kakor bi kdo drezal v njegovo kolesje in ga poganjal preko mere. Frančiškov pohod po zanikrni preprogi ni več mračno razglabljanje in preštevane ornamentov pred nogami, nikakor ne: Frančišku so se preozke rame dvignile, njegov otroški prsni koš škriplje od napuha, okrog vratu mahedra njegova edina brisača, obraz ima namiljen z gosto peno, lasje so mu zrastle v petelinji greben in njegov suhi, tenki glas se topi v nemirnih monologih.

Mja, modruje stud. phil. Frančišek Otep in vihti brivski aparat v svoji desnici, mja, lep dan, vsekakor lep dan, kdo bi si mislil. Človek pa vstane čemerno in misli, da ga je ves svet zapustil. Pesimizem je nazor, ki ga je treba z velikanskim nožem zaklati in iztrebiti s sveta. Brez pomena je to, če hodi človek zjutraj okrog mize, to je popolno diletantstvo, to je nekaj, kar delajo samo pubertetniki, ki se prezgodaj zbudijo in nimajo nobenih opravkov na zemeljski obli. Mjaja, vsekakor lep dan, ponavlja Frančišek in hodi vztrajno isto pot okrog mize kakor zjutraj.

Potlej se stud. phil. nenadoma spomni, da se je treba prav za prav briti; stud. phil. poišče ogledalce in ne ve, kam bi ga naslonil. Tema

je in pri mizi se ne bo mogoče dobro očediti, ker sveti luč tik izpod stropa na obraz. To je strašen križ s temi moškimi opravki, se pritožuje stud. phil. Včasih je brisačo položil na mizo, da ogledalce ni zdrsnilo, in za naslon je uporabil kup učenjaških knjig. Zdaj pa je luč previsoko, knjige so v kovčegu, brisače ni, brisača visi okrog vratu in išče svojega gospodarja. Zato postavi Francišek stol k oknu, ki je visoko pod stropom, in s strokovnjaško krettnjo človeka, ki se mu mudi, obeša Francišek ogledalce na okensko kljuko. Vse to je dokaj primerno za britje, samo poskusiti je treba; vse je nenadoma tu, svetloba, ogledalce in tako naprej, Francišek pa balancira na stolu, steguje svoj otroški obraz, ki nikdar še ni bil kosmat, ves srečen je pri svojem opravilu in skrbno opazuje, kako pene polagoma izginjajo z lic, kako se prikažejo: nos, usta podbradek; zakaj potez Francišek še nima. To smo kajpak že opazili, ali Francišek tega ne ve, Francišek stopi s stola in se prične z ogledalcem v roki spet sprehajati.

Mjaja, godrnja Francišek z glasom izkušenega donhuana; vse to je potrebno, kako bi Angelca sedela z neobritim človekom v kavarni!

Potlej si ogleda obleko, plašč, klobuk, če niso madeži na njih; madeži sicer so, ali Francišek madežev ne vidi, zakaj ura je šest in ob sedmih bo Angelca v kavarni, to se pravi, pred pošto se bosta srečala, si misli Francišek. In ob pol sedmih stoji Francišek pred pošto z izbočeno zadnjico in z napihnjenim prsnim košem in v tem prsnem košu razbija neka mišica, srce imenovana, in ta mišica ropoče kakor ura budilka. In Francišek stoji in vse gre mimo njega, čas, ljudje, avtomobili, tramvaj, kolesarji, stražnikovi pogledi, ženski smeh in moško bahanje. Francišek stoji in Francišek je slep. Francišek ne vidi tovariša, ki se je ustavil pred njim in se mu smeje.

Francišek, ti bi bil dober policaj, pravi tovariš in se krohoče. Kakor cedra libanonska stojiš in niti v noge te ne zebe.

Kako, se začudi Francišek. A, takooo, ti si.

Ali ne greš k večerji, pravi tovariš, ki se mu ne ljubi več duhovičiti.

K večerji? Prezgodaj je še za večerjo, pravi docela razumno stud. phil. Francišek Otep, ki ne ve, da je že celo uro stražil na istem mestu.

Prezgodaj, vprašuje tovariš in zmigne z rameni. Jaz pa grem. Zdravo.

Francišek pa stoji. Čakanje je postalo njegova življenjska potreba, zato ga ne občuti, Francišek se samo zdaj pa zdaj prestopi in se spet vrne na vogal, Francišek ne pogleda v kavarno, če je Angelca morebiti že tam. Francišek čaka. Ura je osem, na pošti je osem in v Franciškovem žepu je osem, ali Francišek ne gleda na uro, Francišek je slep; očala trdke Prešern in drug žal ne pomagajo zmerom kratkovidnim ljudem. Zakaj nedaleč mimo njega stopica neko dekle z imenom Angelca, zraven njega korachi individuum, ki ga Francišek ne pozna, ali Angelca je preveč zaposlena, da bi se mogla spomniti na vse sestanke, ki jih je petnajstega februarja obljubila. Angelca stopica zraven svojega individua in nocoj je ne bo v kavarno. Morda je to za Franciška mnogo boljše, zakaj ta trenotek, ko jo čaka, je zanj veliko pomembnejši kakor ves morebitni sestanek v kavarni, ko bi plaho, sramežljivo in nerodno sedel zraven ženske, ki ga ne ljubi, poslušal ženske samogovore in ničesar ne mislil. Zakaj zdaj je stud. phil. Francišek Otep docela srečen. Ura je osem. Francišek je srečen. Ura je devet. Francišek je nesrečen. Ali to nas ne zanima več.

THOMAS MANN O JOHNU GALSWORTHYJU

Thomas Mann je ob Galsworthyjevi šestdesetletnici napisal kratek članek, ki ga priobčujemo kot zanimiv donesek za poznavanje osebnosti in dela pred kratkim umrlega angleškega pisatelja. Natančnejšo študijo bomo o Galsworthyju še prinesli. Čitatelje opozarjamo tudi na članek, ki ga je o Galsworthyju napisal in priobčil v 7. številki I. letnika »Modre ptice« Josip Vidmar. (Uredništvo.)

Nemško občinstvo, pri katerem je dosegla »Saga o Forsytilih« tako velik uspeh, kakršnega ni doživelo nobeno inozemsko delo po Rollandovem »Christopheu«, dobro pozna fiziognomijo njenega stvaritelja: tisti jasni profil, ki očitno kaže Anglosaksonca in katerega poteze tako često opazimo pri listanju prospektov in časopisov. Seveda je slika veliko premalo, da bi si mogli ob njej predstavljati živi čar osebnosti Johna Galsworthyja, kakor sem jo smel čutiti jaz, ko sem bil pred nekaj leti v Londonu gost zdaj že skoro po vsem svetu razpredene organizacije — Kluba P. E. N., ki ga je on ustanovil.

Sprejela nas je pesnikova sestra, zdaj že pokojna Mistress Sauter, soproga nemškega slikarja, katere občutljiva odličnost me gane še ob spominu. Pri njej so živeli njeni otroci, George Sauter, tudi slikar, zelo prijeten in srečno nadarjen mlad mož, ki je prav dobro ilustriral posebno izdajo stričevih del, in njegova ljubka žena. Nato sem pri klubskem dinnerju, svečanosti opulentnega stila, ki ji je načeloval Galsworthy, prebil večer ob strani avtorja »Sage o Forsytilih« in one čustvene povesti, ki mi je osebno od vseh njegovih stvari najdražja: eden najlepših in najsvobodnejših ljubezenskih romanov, kar jih je bilo napisanih v angleščini, »Temni cvet«. In tudi v njegovi hiši v Hendonu smo bili naslednje dni njegovi gostje, skupno z Williamom Archerjem, pomembnim kritikom, ki ga zdaj tudi ni več med živimi.

Poznanje z Galsworthyjem bom smatral vedno za človeški dobiček prve vrste. Ako ga gledamo z družabnega stališča, kot socialno postavbo, je on, tipični Anglež iz dobre hiše, s svojo visoko rastjo, s svojim hvalevrednim zdravjem, z rdečo barvo v obrazu, ki preklicuje belino njegovih las, z viteštvom, z umerjenostjo in s svojo ljubeznivo nravjo, nekaj kakor cvet zapadno evropske civilizacije, in beseda gentleman, ki toliko pove o fizičnih in moralnih lastnostih, bi ga točno označila, če bi bila duhovnejša. V občevanju s tem možem prav kmalu zapazite to, kar že veste, da imate namreč opraviti s klasičnim gentlemanom, preko tega pa — in moramo že reči: prav za prav — z duhovnim človekom, ki nekaj ve in čuti, v katerem sta trpljenje in gon po oblikovanju stvorila ono skrivnostno zmes, ki je vrelec literature, z eno besedo — s pisateljem, čigar dobrodejna človeška pojava — ali recimo: maska — kaže gentlemana.

Pesniški zgodovinar neke dobe angleškega meščanstva seveda ni nikak razredni meščan. Spoznanje in umetnost ga oddaljujeta od socialne življenjske oblike, ki je po izvoru, po vzgoji in po tradicijah sicer njegova, ki ji pa ne pripada več naivno, marveč jo v svoji prozi objektivira s tem, da njo in njen zgodovinski položaj kritično presoja. Meščansko književnost kot predvidevajočo kritiko miselnosti lastne življenjske oblike, ki je kot osebno zadržanje še naivna in pristna, a duhovno že zlomljena in kritična, smemo označiti danes povsod za najprezentativ

nejšo in najpopularnejšo, kajti deležna je zaupanja milijonov, katerih nejasno sluten položaj odkriva in v toliko povečuje, v kolikor sta objektiviranje in podajanje — povečevanje. Nedvomno je tu vzrok visokemu stališču, ki ga Galsworthy zavzema v svoji deželi; stališče človeka, ki mu zaupajo. V njegovi bližini ssem imel priliko nekoliko spoznati veliko nelagodnost takega stališča, zakaj vsakdo hoče ob vsaki priliki slišati njegovo besedo, njegovo mnenje, njegovo odločitev. In nedvomno si moramo tudi hvaležno pripravljeno, s katero se je v Nemčiji sprejelo njegovo delo, razlagati s temi okolnostmi.

Prevedel — z.

DOBRA KVALITETA

JOHN GALSWORTHY

Poznal sem ga od zgodnje mladosti, zakaj pri njem je naročal čevlje že moj oče. V družbi s svojim starejšim bratom je imel v majhni stranski ulici, ki je danes ni več, a ki je bila tedaj v najlepšem kraju zahodnega Londona, dve majhni med seboj zvezani prodajalnici.

To bivališče je izražalo neko samosvojo, mirno odličnost; nikjer ni bilo zapisano, da je dvorni dobavitelj, le preprosto nemško ime »Brata Gessler« je viselo nad vrati, v izložbi pa ste lahko videli nekaj parov čevljev. Spominjam se, da sem moral večkrat premišljevati, zakaj so razstavljeni zmerom isti čevlji. Saj on ni nikoli delal za zalogo, ampak samo po naročilu; da pa bi njegovi čevlji naročniku ne bili prav in da bi jih potem dejal v okno, se mi je zdelo docela neverjetno. In nazadnje, da bi jih kupil za izložbo? Tudi to se mi je zdelo nerazumljivo. Nikakor bi ne mogel trpeti v svoji hiši blaga, ki bi ne bilo delo njegovih rok. In poleg tega so bili veliko prelepi: par nadvse finih in srčkanih plesnih čevljev, par lakastih čevljev, ki si jih je moral vsak gledavec poželeti in nazadnje visoki rjavi jahalni škornji, ki so imeli tak čudovit, moten lesk, kot da so bili — čeprav še novi — že sto let nošeni. Take čevlje je mogel izdelovati samo človek, ki je prodril do njihovega najglobljega bistva. Bili so tako vzorni in dovršeni, da jih je bilo mogoče smatrati za utelešen ideal vseh obuval. Seveda so me obhajale take misli šele pozneje, čeprav sem imel že pri štirinajstih letih, ko sem smel prvič pri njem nekaj naročiti, majhno slutnjo o njegovi in njegovega brata vrednosti. Zakaj delati čevlje — take kot so bili njegovi — se mi je zdelo tedaj in se mi zdi še danes skrivnostno in čudovito.

Še prav dobro se spominjam, kako sem mu nekega dne držal svojo deško nogo in spoštljivo pripomnil:

»Ali ni strašno težko napraviti take čevlje, mr. Gessler?«

In na njegovem z rdečo brado obrobjenem obrazu se je nenadoma pojavil nasmeh, češ: »To je umetnost!«

Ne bi pretiravali, če bi rekli, da je bil tudi sam kakor iz usnja. Njegov obraz je bil rumen in zgrbančen, kodrasti lasje z brado vred so bili rdečkasti, globoke brazde so mu tekale do ustničnih kotov in glas mu je zvenel rezko in enolično. Usnje je namreč uporen material, je prožno in ga je težko obdelovati. In te lastnosti je kazal tudi njegov obraz, le rjavo-plave oči so izdajale tiho resnobo moža, ki je bil prepojen s skrivnim idealom. Njegov starejši brat je bil prav tako marljiv in mu je bil

tako podoben — čeprav so bile vse njegove poteze manj izrazite in bledeje — da kot deček često nisem vedel, s kom od obeh imam prav za prav opravka, dokler se ni pogovor zaključil. Ako so tedaj izostale besede: »Vprašal bom brata«, sem vedel, da je bil to on, če pa jih je izgovoril, potem je bil to njegov starejši brat.

Ko človek doraste postane malomarnejši in je v plačevanju računov rad nenatančen. Toda, čudovito, na račune bratov Gesslerjev ni bilo mogoče pozabiti. Človeku je bilo nerodno vstopiti in pri merjenju noge gledati v njegove plave oči, ki so zrle skozi jeklena očala, če mu je bil dolžan več kot — recimo — za dva para čevljev. Tak majhen dolg pa je smel biti, zakaj povzročal je pomirjujoč občutek, da ste njegov odjemalec.

Prepogosto pri njem namreč ni bilo mogoče naročati, ker so bili njegovi čevlji neuničljivi, bili so, kakor da so narejeni za vso večnost. Kmalu bi lahko rekli, da jim je pri delu mojster s kladivom utepel, da se ne smejo raztrgati.

K njemu človek ni šel poslovno kakor v večino drugih lokalov, najmanj pa z občutkom: »Zdaj, ko ste mi postregli, sva bot.« K njemu ste vstopili zbrani kakor v cerkev, sedli na edini lesen stol, ki je bil tam, in čakali, kajti nikogar ni bilo tukaj, da bi vam postregel. Kmalu nato se je prikazal obraz enega od bratov, ki je pogledal izza ograje temnih stopnic, vodečih gori v delavnico, od koder je prijetno dišalo po usnju. Nato ste začuli hrkanje in doli po stopnicah tapkajoče korake moža v ličnatih copatah in potem je bil on pred vami, nekoliko upognjen, brez suknjiča, v usnjatem predpasniku in z zavihanimi rokavi. Z očmi je mežikal kakor sova, ki jo moti dnevna luč, kakor da ste ga zbudili iz lepega sna o njegovih lepih čevljih in kakor da je jezen zaradi te motnje.

Nato sem ga vprašal: »Kako vam gre, mr. Gessler? Ali mi lahko napravite par ruskih čevljev?«

Ne da bi le besedico odgovoril, je šel spet gori po stopnicah ali v drugi del prodajalnice; jaz pa sem še dalje sedel na lesenem stolu in z zadovoljstvom vdihaval vzduh po usnju, ki je napolnjeval ves prostor. Kmalu nato se je vrnil s kosom zlatorjavega usnja v suhi in s tenkim žiljem prepreženi roki. Ogledujoč ga, je pripomnil: »Prekrasen kos!« Ko sem tudi jaz izrazil začudenje nad njim, je spet dejal: »Do kdaj Vam jih moram narediti?« Po navadi sem odgovoril: »O, kakor hitro morete.« Potem je vprašal: »Jutri štirinajst dni?« Ali če je bil njegov starejši brat: »Vprašal bom brata.«

Nato sem mrmral: »Hvala! Zdravstvujte, mr. Gessler!« »Zdravstvujte!« je odgovoril in še vedno ogledoval kos usnja v roki. Ko sem odhajal, sem slišal, kako je v copatah tapkal nazaj po stopnicah, da bo tam gori naprej sanjal o čevljih. Če mi je moral narediti kako posebno vrsto obuvala, je bil vsekakor veliko slovesnejši. Tedaj mi je sezul čevljev, ga dolgo držal v roki in ga kritično, a vendar ljubeznivo motril, kot da se spominja oduševljenja, s katerim ga je nekoč ustvaril in kakor da obenem graja brezskrbnost, s katero sem v taki mojstrovini tekal okrog. Nato je položil mojo nogo na list papirja, potegnil dvakrat ali trikrat okrog nje s svinčnikom in z nervoznimi prsti otipal prste na nogi, kakor da hoče tako izvleči iz njih moje najgloblje želje.

Nikdar ne bom mogel pozabiti dneva, ko se mi je zdelo, da mu moram reči: »Čujte, mr. Gessler! Zadnji par čevljev škriplje.«

Nekaj trenutkov me je gledal in ni nič odgovoril, kakor da pričakuje, da bom očitek preklekal, ali vsaj omilil. Potem je rekel:

»Pa bi ne smeli škripati.«

»In vendar škripljejo.«

»Morda so se Vam prezgodaj premočili?«

»Mislim, da ne.«

Nato se je zagledal v tla kakor da se skuša spomniti teh čevljev in postajalo mi je resnično hudo, da sem napeljal pogovor na tako resno stvar.

»Pošljite čevlje nazaj,« je rekel. »Jih bom pregledal.«

V meni je zrasel občutek usmiljenja do mojih škripajočih čevljev, tako natančno sem si mogel predstavljati, kako se bo, preiskujoč jih, z dolgimi in skrbipolnimi pogledi sklanjal nad njimi.

»Nekateri čevlji,« je dejal počasi, »so že od rojstva zanič. Če jih ne bom mogel popraviti, jih bom črtal iz vašega računa.«

Enkrat (samo enkrat) sem šel, ne da bi na to pomislil, v njegovo prodajalnico v čevljih, ki sem jih moral kupiti v neki veliki trgovini, ker sem jih nepričakovano potreboval. Takrat je sprejel moje naročilo, ne da bi mi pokazal usnje in lahko sem čutil, kako skuša s pogledom takorekoč prodreti v moje obuvalo. Nazadnje je dejal:

»Teh čevljev nisem jaz naredil.« Glas mu ni zvenel niti ježno, niti zaskrbljeno, še manj seveda prezirljivo, toda govoril je tako železno mirno, da je šel človeku mrz po hrbtu. Sklonil se je k tlom in pokazal s prstom mesto, kjer se levi čevlj, hoteč biti moderen, ni dobro nogi prilegal.

»Tu vas tišči,« je rekel. »Ti veliki obrati ne čutijo nobene odgovornosti. Nesramnost!« In potem se je nenadoma zdelo, da je postal veselejši, in je govoril dolgo in ostro. To je bilo edinkrat, da sem ga slišal govoriti o težkočah njegovega poklica in o žalostnih razmerah.

»Njim se vse posreči,« je menil, »ne z dobrim delom, ampak samo z reklamo. Nam, ki ljubimo čevlje, odjedajo delo. Kmalu bom brez posla — tako daleč bo prišlo. Vsako leto je slabše — boste videli.« In ko sem gledal v njegovo razorano obličje, sem bral z njega stvari, ki jih prej nikoli nisem zapazil; grenke boje, grenka doživetja — in kako siva se mi je nenadoma zazdela njegova rdeča brada!

Kakor sem vedel in znal sem mu razložil, zakaj sem si prav za prav kupil te nesrečne čevlje. Toda njegov obraz in njegov glas sta napravila name tako globok vtis, da sem v naslednjih minutah naročil pri njem več parov čevljev. A usoda se je nad menoj maščevala! Bili so neuničljivejši kot kdaj poprej. In skoro dve leti sem moral čakati, preden sem ga mogel z mirno vestjo spet obiskati.

Ko sem šel končno k njemu, sem razočaran opazil, da je na enem od malih oken njegove prodajalnice, neko drugo ime — vsekakor ime čevljarja, ki je bil najbrže »dvorni dobavitelj«. Stari, znani čevlji niso bili več tukaj v odlični samoti, ampak so se drenjali samo v enem oknu. V notranjosti je bilo zoženo stopnišče temnejše kot prej in duh po usnju je bil še močnejši. In še več časa je poteklo kot po navadi, preden se je prikazal znani obraz in preden sem začul tapkanje ličnatih copat. Končno je bil pred menoj in je strmel vame skozi zarjavela jeklena očala:

»Mr. —, kajne?«

»Ah, mr. Gessler,« sem blebetal, »vaši čevlji so predobri! Poglejte jih — še zmerom niso raztrgani!« In pomolel sem mu nogo. Pogledal je.

»Da,« je dejal, »zdi se mi, da ljudem ni več do dobrih čevljev.«

Ker sta me njegov glas in očitajoči pogled zmedla, sem vprašal: »Kaj pa ste storili s svojo prodajalnico?«

»Najemnina je bila previsoka,« je mirno odgovoril. »Ali želite par čevljev?«

Naročil sem tri pare, čeprav sem potreboval samo dva. Potem sem se hitro poslovil. Obšel me je neprijeten občutek, da meni, da sem se mu izneveril, ne toliko njemu kakor njegovim idejam o neoporečnih čevljih — vsekakor neprijeten občutek za marsikoga. Zakaj, ko sem šel mnogo mesecev pozneje spet k njemu, sem šel — kakor se spominjam — z občutkom: »Starega nikakor ne morem pustiti na cedilu...! Morda mi pa danes postreže njegov starejši brat.«

Kajti dobro sem vedel, da njegov starejši brat nima zadosti močnega značaja, da bi mi mogel kaj očitati, pa četudi samo s pogledom.

Čutil sem se olajšanega, ko se mi je zdelo, da je v prodajalnici resnično njegov starejši brat s kosom usnja v roki.

»Dober dan, mr. Gessler,« sem dejal, »kako vam kaj gre?« Prišel je bliže in me vprašujoče pogledal.

»Meni gre prav dobro,« je počasi odgovoril, »toda moj starejši brat je umrl.«

In zapazil sem, da je on sam — toda kako je obledel in ostarel v tem času. Nikdar prej ga nisem slišal govoriti o svojem bratu. Osupnjen sem mrmral: »O, resnično mi je žal!«

»Da,« je odvrnil, »bil je dober človek, dobre čevlje je znal delati: zdaj je mrtev.« In s prsti se je pogladil po temenu, kjer so se mu lasje zredčili, da so bili kakor lasje njegovega brata in kot da hoče s tem povedati, kaj mu je povzročila bratova smrt.

»Nikakor ni mogel preboleti izgube one druge prodajalnice. Ali potrebujete par čevljev?« Pomolel mi je kos usnja nasproti: »To je zelo lep kos.«

Naročil sem več parov. Veliko časa je preteklo, preden so bili izgotovljeni, toda bili so boljši kot kdaj poprej. Skratka, ni jih bilo mogoče raztrgati. In kmalu potem sem šel v inozemstvo.

Preteklo je več kot leto dni, preden sem se vrnil spet v London. Ko sem šel nakupovat, sem šel najprej k svojemu staremu prijatelju.

Šestdeset let je bil star, ko sem odšel, a zdaj sem našel sedmedesetletnika, tako šibak, sestradan in uničen je bil. Ni me več poznal.

»Ah, mr. Gessler,« sem rekel — srce se mi je krčilo, ko sem ga gledal — »kako izvrstne čevlje ste mi naredili! Poglejte, tele sem nosil skoro ves čas, kar sem bil odsoten, in so vendar še docela dobri, ali ne?«

Dolgo je ogledoval moje čevlje — bili so ruski škornji — in poteze v njegovem obrazu so nanovo oživele. Medtem ko je potegnil z roko preko njih me je vprašal: »Ali vas tule ne tišče? Spominjam se, veliko truda sem imel z njimi.«

Zatrjeval sem mu, da se mi izvrstno prilegajo.

»Ali potrebujete par čevljev?« je vprašal. »Kmalu vam jih lahko naredim; slabi časi so.«

»Da, seveda — kajpak!« sem vzkliknil. »Vsekakor potrebujem čevljev — vsake vrste!«

»Izbral vam bom nov model. Vaša noga je nedvomno zrasla.« In čisto počasi mi je pretipal nogo in prste, pri čemer me je samo enkrat pogledal in vprašal:

»Ali sem vam že povedal, da mi je brat umrl?«

Bilo mi je težko, ko sem ga gledal, tako je bil oslabele: vesel sem bil, ko sem mogel spet oditi.

Obupal sem že, da bi čevlje kdaj dobil, ko so nekega večera prišli. Odprl sem zavoj in postavil vse štiri pare v vrsto. Potem sem pomerjal enega za drugim. Bili so neoporečni v vsakem pogledu; v meri in obliki, v izdelavi in v kakovosti usnja so bili najpopolnejše, kar je kdaj izvršil. V enem čevlju pa sem našel račun. Bil je prav tolik kot po navadi in vendar me je prestrašil. Zakaj nikdar poprej ni poslal računa pred četrletjem. Zdrvel sem doli po stopnicah, napisal v največji naglici ček in ga nesel sam na pošto.

Ko me je teden pozneje zanesla pot skozi malo ulico, sem hotel stopiti k njemu, da bi mu povedal, kako sijajno mi pristojajo novi čevlji. Toda, ko sem prišel pred njegovo prodajalnico, sem zapazil, da je njegovo ime izginilo. V izložbenem oknu so bili še zmerom srčkani plesni čevljički, lakasti čevlji in motno-svetli jahalni škornji.

Ves zaskrbljen sem vstopil. V obeh lokalih, ki sta bila spet med seboj zvezana, sem zapazil mladega moža angleškega tipa.

»Ali je mr. Gessler doma?« sem vprašal.

Pogledal me je nekoliko tuje, a je vendar takoj vljudno odgovoril: »Ne, gospod, ni ga. Vsa naročila izvršujemo zdaj v splošno zadovoljstvo mi. Njegov lokal smo prevzeli mi. Najbrže ste že na drugih vratih brali naše ime. Mi delamo za celo vrsto najodličnejše gospode.«

»Že dobro,« sem dejal, »toda kaj je z mr. Gesslerjem?«

»Ah!« je odgovoril, »umrl je.«

»Umrl! — toda še v sredo teden mi je poslal čevlje!«

»Da, da,« je rekel, »žalostna smrt! Ubogi starec se je izstradal do smrti.«

»Vsemogočni Bog!«

»Počasi je izstradal,« je ugotovil doktor. Da vidite, v svojem delu je bil nekakšen original! Od svojega lokala se ni mogel ločiti; nihče razen njega se ni smel dotakniti njegovih čevljev. Če je dobil naročilo, je potekla cela večnost preden ga je mogel izvršiti. Ali ljudje sedaj nočejo čakati. Tako je izgubil odjemalca za odjemalcem. In tu gori je sedel dan za dnem — nihče v Londonu ni delal boljših čevljev od njega, to moramo priznati. Toda, kako bi se mogel boriti proti konkurenci! Nikoli ni hotel oglašati. Samo najboljšo usnjo mu je bilo zadosti dobro in vse je moral sam narediti. In tako se je zdaj izteklo. Spričo njegovih prenapetih idej, pač ni bilo kaj drugega pričakovati!«

»Toda izstradati —!«

»Morda je to nekoliko pretirano, ali sam sem ga videl, kako je ponoči in podnevi do poslednjega trenutka sedel pri čevljih. Večkrat sem ga opazoval. Nikdar si ni vzel dovolj časa za jed; in nikdar ni imel beliča pri hiši. Vse je izdal za stanarino in za usnjo. Kako je mogel tako dolgo vzdržati, ne razumem. Počasi mu je zmanjkovalo ognja. Bil je original. Toda dobre čevlje je delal.«

»Da,« sem rekel, »dobre čevlje je delal.«

Prevedel I. E.

P O R O Č I L A

KNJIŽNA POROČILA

Andrej Gabršček: Goriški Slovenci. Narodne, kulturne, politične in gospodarske črtice. 1. knjiga od leta 1830 do 1900. — V Ljubljani v samozaložbi 1932. — Tiskala tiskarna Merkur v Ljubljani. Strani 592.

Poljudno zgodovinsko čtivo je v našem slovstvu zelo siromašno. Edino politiki so izdali že nekaj knjig svojih spominov, ki jih deloma smemo prištevati sem, nihče pa se ni prav potrudil, vložiti svoj življenjepis v širšo preteklost. Ker tudi sicer nimamo svoje pisane zgodovine, je težko spomine natančneje kontrolirati, posebno pa v naših razmerah, ko je zgodovinsko znanje celo med izobraženci zanemarjeno.

Znani goriški politik in publicist A. Gabršček je poskušal vsa ta dejstva upoštevati kot prvi v tem svojem obširnem delu o goriških Slovencih. S svojima knjigama zajema zgodovino Goriške za poslednjih sto let kot celoto in opisuje v tem okviru svoje in svojih rojakov javno delovanje. Kolikor se mu je to v bistvu posrečilo, bo torej ta knjiga ohranila še dolgo let velik pomen.

Gabrščkova zgodovinska knjiga zbudi gotovo veliko pozornost in oživi med nami zanimanje posebno za goriško deželo, saj obdeluje dobo, ki sega prav do naše, pa deloma tudi zato, ker goriška zgodovina utegne odkriti politični značaj slovenskega ljudstva prav tako kot štajerska ali kranjska.

Že bežen pregled na vsebino prve knjige nas uverja, da se avtor zaveda teh dejstev in je menda zaradi njih zasnoval knjigo kot sliko enega stoletja ter jo podal kronološko. Vendar pa to delo ni bilo lahko. Od l. 1830. do 1848. je G. nadomestil podroben opis z bolj splošno sliko o razširjenosti Bleiweisovih »Novic«, ki so imele svoje naročnike že tudi na našem zahodnem ozemlju. Od tega leta dalje se šele drži načina, da poroča za vsako leto posebej o splošnih dogodkih in novicah v vsej deželi, kakor so o njih takrat poročali dopisniki »Novic« sami; pozneje upošteva še celovški list »Slovenijo«, nato že domače goriške liste in posebno »Sočo«, pa tudi ostalo časopisje: slovensko, italijansko in nemško. S pomočjo teh podatkov se pred bralcem res sama ustvarja slika do leta 1870., ko prične doba avtorjevega delovanja vnašati v knjigo neposrednejše opise in spomine iz javnega goriškega življenja. Knjiga se deli na devet poglavij. Najzanimivejše je »Doba dr. Anton Gregorčič — Andrej Gabršček«.

Opisujoč javno življenje se opira knjiga na podatke o odličnih osebah. Druga nit je nastajanje in delovanje društev, najprej splošno prosvetnih, potem pa politično pomembnih, zlasti goriškega društva »Sloge«. Tretja nit je boj in razmerje z Italijani, dočim je v ozadju avstrijska oblast in država. Ti objektivno vdani činitelji kot izraz in orodje socialnih sil se uveljavljajo v vseh področjih in se njihovo razmerje zaostčuje na pravnem, upravnem in prosvetnem področju, izraža se pa na slovenski strani najrazločnejše v časopisju. Slika je torej slika vse družbe in v tem pogledu Gabrščkova knjiga v bistvu ustreza zahtevam zgodovinarjev, da je upoštevati čim popolnejše vse družbene činitelje. Od tu dalje opazamo spet, da si je vzel avtor za izhodišče tisk, časopisje, in razumljivo je, da mu je to najbolj ustrezalo, saj je sam v tem časopisju vztrajal kot organizator celih petdeset let. V tem pogledu je Gabrščkov delo obenem poročilo, razprava in življenjepis.

Nadaljnja kombinacija nastaja s tem, da je avtor deloval tudi kot ugleden politik in voditelj goriškega napredništva v dobi, ko se je ločitev na liberalce in klerikalce šele pričela. In tako je posebno za pouk mlajših rodov Gabrščkova knjiga izredno važna, saj je ta delitev ostala veljavna do danes.

Kakor pripoveduje avtor, ni ne italijansko ne slovensko prebivalstvo samo gojilo

nikakršnega šovinizma in ga v začetku niti ni poznalo. To sovraštvo se je pričelo med inteligenco in baje pospeševalo na ljubo židovskih lastnikov ital. časopisja. Še manj pa je ljudstvo povzročilo slavni slovenskih razkol na klerikalce in liberalce. Zanesljiv dokaz temu je dejstvo, da je bila politična organizacija enotna in je n. pr. Gabrščka povabil v Gorico sam dr. Gregorčič kot dotedanji lastnik in urednik »Soče«. Dr. Anton Gregorčič je osrednja osebnost te dobe, skupni voditelj in najbolj sposoben politik, ki zna dosežati diplomatske uspehe v korist slovenskega naroda. Pri tem delu tudi ni hotel poznati nikakršnih ideoloških razkolov, dotlej, ko ga razmere ne prisilijo, da se kot duhovnik mora odločiti za uradno cerkveno politiko, ki jo prinese na Goriško škof in poznejši kardinal Missia. Gabršček je v vsem tem času bil desna roka dr. Gregorčiča in je izvajal, kar je bilo že zasnovano. Gabršček je bil spreten urednik. Gospodarsko pa je bil samostojen, ker je imel službo pri banki »Slaviji« in si je pozneje ustanovil celo lastno tiskarno ter spopolnil tako slovenski tisk, da ni bil niti ta več odvisen od Italijanov. Ustvaril si je torej lastno pozicijo. Politično sodelovanje z dr. Gregorčičem je uvedlo Gabrščka v deželi tudi kot politika, udeleževal se je društvenih prireditev, velikih taborov, dela v »Slogi«, debat med deželnimi poslanci in bojev v volitvah. Vse to opisuje vestno in dokaj podrobno.

V prvih letih je politični boj naperjen samo proti Italijanom, notranje se bije samo tekma Gorice za vodstvo slovenske okolice. Gorica postavlja kandidature proti kandidaturam samozvancev in onih, ki so uradno avstrijske. Najtrši orči so ji mogočni veleposestniki v trgih. To poglavje je polno najlepših dokazov za spontano politično prebujanje dežele. Doba taborov ima za nastanek organizacije neprimerno večji pomen nego se ji je doslej priznaval. V zvezi s čitalnicami in tabori opisuje Gabršček Lavričovo delovanje. Objavlja o njem tudi podroben življenjepis. Razločno opisuje razvoj posojilnic in zadrug. V tem toku so si pridobili mnogo zaslug slovenski odvetniki. Delo duhovnikov je vsestransko. Udeležujejo se pa kot osebe, neodvisno. V miro-ljubnost in rodoljubnost te inteligence posega samo goriško semenišče. To si je v Marušičevi dobi pridobilo ime odločnega kulturno političnega faktorja; pozneje ni bilo več tako delavno. Zelo zanimivo je, kar pripoveduje G. o dr. Mahničū.

Tako imamo v tej knjigi našeto celo vrsto goriških osebnosti od prvih državnih poslancev (Gorjup in Černe itd.), deželnih poslancev, glavarjev, uradnikov (Winkler), duhovnikov, samovoljnih veleposestnikov, komodnih grofov (Coronini), prosvetnih delavcev in neodvisnih, močnih osebnosti (Andrej Marušič, dr. Lavrič, Simon in Anton Gregorčič, dr. Tuma itd.), pred nami se vrsti vsa boljša družba v svojem še živem stiku z narodom. Gotovo je ta doba neprestanega napredka sama najugodnejši čas za kulturni napredek, za zdravo organizacijo socialnega dela. Gabršček sam je dihal v tem zraku z vsemi pljuči. Gabršček pa ne skriva svoje ostre sodbe o ljudeh, ki so nam odgovorni za to, da se ta konjunktura doba ni uveljavila koristneje za našo bodočnost. Knjiga si postavlja vprašanje: kako bi moralo biti. Odgovor na to dà morda šele druga knjiga. Kljub temu pa vidimo že v prvi, da smatra avtor kot glavnega krivca rajnko Avstrijo tudi notranje politično, kar se seveda ne bo dalo dokazati. Avstrijsko vlogo v naši zgodovini homo morali pač enkrat končno oceniti in pri tem nam bodo Gabrščkovi rezultati zanesljiv pripomoček. Z druge strani, notranje, pripisuje avtor škodo pred vsem nekaterim posameznikom, intrigantom in karieristom Tonklikevega kova, potem nediscipliniranosti veleposestnikov, intrigam semenišča, Coroninijevi komodnosti in končno vplivu cerkve oz. škofa Missije, ki je zakrivil največji poraz Slovencev v goriškem deželnem zboru. V širšem oziru omenja zelo upravičeno, kakšne napake je nasproti Goriški zagreševala Ljubljana, ki se niti ni potrudila doseči trdnejši politično organizacijski stik. V vseh teh vprašanjih nam obeta končno besedo druga knjiga. V tem smislu smem reči, da nam je g. Gabršček v svoji prvi knjigi nabral snov, vsakomur pa je dana priložnost, da si iz tega kupa ustvari

celotno sliko goriške preteklosti in si poišče smeri, kako biti prednikom najbolj pripravičen in si vendarle razjasniti to težko poglavje narodne zgodovine.

Končno se mi zdi potrebno, omeniti še en vtis, ki ga povzroča ta knjiga. To je vtis, da so imeli naši ljudje v tej dobi občudovanja vredno energijo in samozavest. Da je sam Stanič osnoval več nego nareda cela sedanja društva, da je politični kritik A. Marušič bolje ocenil avstrijsko politiko nego vsi naši poznejši voditelji in to tudi pogumneje zapisal; da je dr. Gregorčič pred razkolom z Gabrščkom pomenil za Slovence predstavitelja enotne pokliene politike itd. To so nekateri zlati nauki naši nedelavni, prebesečni javnosti.

Seveda je taka knjiga pri nas še zdaj morala vzbuditi rodoljubno senzacijo, povzročiti spor in tudi nekakšen odpor proti tej knjigi sami. Toda ta odpor bo prejel ali slej izginil in se umaknil mirni kritiki tega obsežnega spominskega dela.

Avtor je opremil knjigo s kazali in poskrbel za čist tisk na izvrstnem papirju. Zunanjo opremo je priredil po svojih originalnih osnutkih arh. Ivo Spinčič. R.

Mirko Jelusič: Cezar. Roman. Strani 453. Iz nemščine in hrvaščine poslovenil Fran Albrecht. Knjigo opremil Bojan Stupica. Založba Hram. Ljubljana. Tiskari J. Blasnik nasledniki Ljubljana 1931.

Gaj Julij, Cezar, Imperator. Naslovi knjige. Nič manj obetajoči naslovi poglavij: Otrok, Konzul, Izpolnitev itd. Ako so zgodovinski romani vredni tem več, čim širše so njihove zgodovinske osnove, potem moramo roman o Cezarju, Rimljanu, postaviti na prvo mesto. In še tole: ako so življenjepisni (biografski) romani v prvi vrsti plod modernega pretiranega individualizma z njegovim čaščenjem posameznika, potem je Jelusičev roman »Cezar«² že plod individualističnega samoljubja, ki presega in prekaša samoljubje samega mojstra Merežkovskega. V tem pa je tudi moč Jelusičeva, kajti on je svobodnejši kakor umni Ludwig, ki se ograjuje z modrovanjem, in razsipnejši kakor Merežkovski, ki artistično zatajuje samega sebe, da bi ustvaril Lionarda da Vinci.

Jelusič se izraža neposredno.

Jelusičev roman je naiven. Lahek slog, dramatična — ne epična — kompozicija, psihološka osnova v bistvu sam goli kult osebnosti, ki celo propade v tem romanu, ker ga pisatelj v junakovi zavesti dejansko ovrže — seveda ne do zadnje posledice ali do dvoma. Dvom v tem Cezarju ni tisto, kar v delavnem, resnem človeku iz množice. Ni obračunavanje in obračun s seboj; torej sploh ni dvom. Cesar živi ves čas preverjen o svoji absolutnosti, in če je to že bistvo genija, ali — če je to za nas že bistvo genija, potem je pisatelj svoj cilj dosegel. Po celoti moramo itak reči, da so vse osebe romana samo sužnji junakove usode in volje, nekakšna sredstva usode. Umetnik jih je uporabil obenem kot lastna sredstva, kot lastne storitve; saj je iz teh večinoma — bolj kakor iz junaka — napravil, karkoli je hotel. Okolice, sveta, v katerem je Cezar živel, Jelusič podrobno ne riše in ne opisuje. V tem je — razen nekaterih pokoljev — že prav asketski, vse stvari in ljudi približa le toliko, kolikor je linearno potrebno.

Linearen, raven je Jelusiču v osebnostni projekciji ves krog Cezarjevega sprehoda po zemlji. Deček iz rodu Julijcev ima očeta, ki je dober vzgojitelj, in ima tudi dobro mater. Zgodaj pokaže v sebi spretnega borca in bistrroumneža, nato že socialno aktivnega moža, ki takoj v začetku svoje politične kariere ve, kaj hoče. Spoznal je svoj poklic, vsa njegova dejanja so dejanja državnika. Ko se s poroko nekako upre diktaturi in zbeži v pregnanstvo, se mu že hip nato nasmehne sreča. Sam diktator Sula ga spozna in utrdi v njem odločitev. Položaj kliče na dan močno osebnost, ki »je, kadar treba«. Bogati Kras s svojim denarjem je še edini potreben pripomoček. Nalogi pa sta dve: napraviti red in zaokrožiti rimsko državo. Iz mladega politika se mora znati Cezar spreminjati v mladega vojskovodjo, in obratno. V takih trenutkih hoče

inmeti varen hrbet, kar pomeni doma diktaturo njegovih zaveznikov ali vsaj plačan-
cev in na skrajnih mejah za deset let zatrtje, uničene sosedje (Germane in Galce) ali
vsaj dobro zastražene in brez vodstva. To je taktika v notranji in strategija v zunanji
politiki. Združiti obe metodi v obedve smeri ne bo mogel nikoli. Cezar uporabi ljudi,
državo, zakone, denar, ljudstvo, armade, teror in ogenj, deset, sto tisoči so števila
njegovih žrtev in res — tudi žrtev za moč Rima, toda vse te žrtve ne morejo doseči
nečesa, kar je on hotel, marveč to lahko samo malo pospešijo: resnično svobodo člo-
veka. Do tega viška se je povzpel samo on, en sam. Tako končuje Jelušič. Julij Cezar
je na svoji strmi poti od ubežnika do cesarja doživel osebni, socialno in individualno
utemeljeni razvoj, ki mu zgodovina ne pozna enakega. In v tej osebnosti se skozi
prizmo romana zrcali Jelušičeva sodobna, meščanska predstava in podoba osebnosti.

Jelušič je močan umetnik idejnega romana. Zgodovine se najbrže poslužuje zato, ker
potrebuje za svojo zgradbo dejanja. Našel je možnost svoje eksplozivne tvornosti.
Nihče mu ne pojde oporekat zgodovinske resnicoljubnosti ali snovne verjetnosti. Pa
vendarle je njegov roman zmes ekspresionizma z impresionizmom, ki menda povzroča
v nas vtis o avtorjevi naivnosti. Pred nami bo ostal predvsem kot oboževalec in obli-
kovelec osebnosti do občudovanja vredne vzvišenosti nad trenutnim življenjem. Pri-
merjajmo si samo aforizme in sodbe in izpovedi n. pr. na straneh 342, 371, 431. In za
nas je ob tem romanu vse eno, koliko takšnih modernih idealov je doživljal resnični
Cezar.

Roman se bere z užitkom.

Kolikor je možna še zasluga prevodov, si je Jelušič našel dobrega. Fran Albrecht
ima precej bogate izraze. Iz zvestobe do izvirnika se še preveč boji, da ne bi ohranil
smisla. Škoda je, da se mu najbrže zaradi naglice končno vtihotapi še toliko tiskovnih
pomot, ki često prekopicujejo smisel. Odstavek na str. 218 se končuje z enim »in«
namesto »ni«, podobno »proti« na str. 351, enkrat »telo« namesto »delo«. Tiskovnih
pomot ima knjiga vobče preobilo. Samih prevodnih trdot je tudi nekoliko: odstavki
na str. 28, 209, 211. Nepotrebni so seveda nekateri germanizmi in tuji stavki kakor
na 37, 69, večkrat: so trde dovolj itd.

Zunanja oprema knjige je odlična.

I. G.

GLEDALIŠKA POROČILA

Ljubljanska drama.

*B. Connors: Roksi. Veseloigra v treh dejanjih. Po S. Geyerjevi predelavi prevedel
I. Cesar.*

Bistveno za neke vrste komedijo je sproščujoč, razveseljiv konec. Prava tragedija
pretrese. To sta dve skrajnosti, vsakdanje življenje je nekako na sredi.

»Roksi« je komedija v gori omenjenem smislu. Nekakšno uresničenje sanj je, ki
jih sanja mlado, zapostavljeno dekle v budnem stanju. Mati in starejša sestra gospo-
dujeta v hiši, mlada cvetka ne more ob njih na površje, k soncu. Torej stari problem
pravljice o Pepelki, prenešen v moderni svet. Fantazija si ne pomaga več s škrti in
vilami, ki bi uresničili deklici tajno hrepenenje, da bi bila zapažena in ljubljena. Na
njih mesto stopi — knjiga z nasveti, kako najlažje zablesti v družbi. Roksi je
naenkrat vsa polna čudovitih izrekov in domači že mislijo, da je prišla ob pamet.
Ali mlad fant, bivši ženin njene sestre, se ujame na simpatično vabo, dekle si pridobi
samozavest, napravi red v hiši in zgodba se prav prijetno konča.

Dejanje veseloigre je preprosto, živahno, zgradba spretna, po starih, preizkušenih
metodah. Prof. Šest je dal delu pravo kabinetno podobo. Igra je potekala neprisljano
in ubrano.

Saričeva je dala svoji Roksi mnogo naravne ljubkosti in je diskretno vodila potek dogajanja. Jan ji je bil v Tonyju prav posrečen partner. Izvrstna tipa sta ustvarila kot zakonca Harrington *Medvedova* in *Cesar*. Roksino oblastno starejšo sestro Grece je prepričevalno podala *M. Danilova*. *Plut* in *Železnik* sta se v krajših vlogah dobro uveljavila.

»Roksi« je v dobri izvedbi s svojo lahkotnostjo lepo uspela.

F. M. Dostojevski: Zločin in kazen. Dramatiziral P. F. Krasnopoljski. Prevedel J. Vidmar.

Dostojevski sam je dejal, da je Razkolnikova ideja gibalno zločina. Za uboj bogate starke se odloči po dolgem in tehtnem razmišljanju o dobrem in zlem. Čemu naj bi moral on, mlad in poln načrtov, kako bi osrečil človeštvo, umirati od bede v podstrešni kamrici, brez moči, z zavezanimi rokami, in zaman čakati na izpolnitev svojih človekoljubnih sanj, ko živi nekje bitje, nekoristna starka, oderuhinja, ki kopiči denar, ki bi ga uporabil on v blagor vsega človeštva, v mrtvih kašah? Mar naj okleva pred dejanjem, ko mu je usoda sama pokazala priliko? Kakšno zlo je prav za prav to, spraviti s sveta ne samo nekoristno, marveč prav človeški družbi škodljivo bitje? In za to dejanje bi on dobil v svoje roke sredstva, da izvrši svoje plemenite, občekoristne naklepe! Ali je Napoleon omahoval, ko mu je šlo za veliko osebnije stvari? On naj torej klone pred zadnjo odločitvijo? — Tako nekako razmišlja in se prepričuje. Gre in stori zločin.

Ali če pogledamo globlje v Razkolnikovo dušo, bomo opazili, da je vse to razmišljanje samo vrhnja plast njegove notranjosti, takorekoč končni rezultat nekega veliko bolj zapletenega, a vendar elementarnejšega duševnega dogajanja. Kdo je predvsem Razkolnikov? Mlad študent, velik idealist, sanjač, razumsko visoko razvit, plemenit, ustvarjen za pomembno delo v človeški družbi. Ali vso njegovo mladostno pot ga spremlja neizprosna spremljevalka — beda. Razkolnikov si ne ve pomagati. Duševne sile so nakopičene v njem kakor pri ognjeniku v vretju; ne dajo mu, da bi jih osredotočil na vsakdanjost, na skromno, postopno rast navzgor. Prejasno mu je cilj pred očmi, da bi mogel strpeti dolgo pot do njega. Vse na en mah hoče doseči, najkrajša pot se mu zdi najboljša pot. Beda in tema sta okrog njega. Pekló je, nositi v sebi novo podobo sveta in ne imeti možnosti, da bi jo utelesil. In kakor se je nekoč Faust predal črni magiji, tako se tudi Razkolnikov preda svojim črnim mislim, ki ga vodijo v zločin, ki se mu zdi odrešilno dejanje.

Vse to čutiš, če čitaš pozorno roman. S tem je odpadla lupina zunanje miselne konstrukcije, kar nekateri neuvidevno očitajo Dostojevskemu; Razkolnikov ni več utelešena teorija, marveč živ, krvav človek, eden izmed nas. Res je: intelektualec je. Ali intelektualec je tudi Faust, ko razglablja o zadnjih spoznanjih in išče skrivnosti vesoljstva. Tudi Goethe je prvotno, pod Schillerjevim vplivom, izbral Faustu ideje, dà, njega samega je smatral za utelešenje take ideje. Pozneje, v pogovorih z Eckermannom, je zavrgel to pojmovanje. Faust je ostal, kar je bil. Tudi Razkolnikov ostane, kar je, čeprav vidi Dostojevski osnovno gibalno njegovemu dejanju v »ideji«. Ali mimo te zamisli mu je Razkolnikov zrastel v velik človeški lik.

To velja o Razkolnikovu, ki je izvršil zločin. Ali po storjenem dejanju začne šele njegov usodni razvoj, ko mu popuste živeci in ko spozna, da ni »Napoleon«. V njem se oglasi vest. Naprtil si je bil pretežko odgovornost, ki ji ni kos. Prenapel se je. Lok je počil. Nič ne pomaga nagon samoohranitve: notranji glas je močnejši. Naposled prizna, se izpove.

Če ni bil dovolj močan, da bi prevzel moralno odgovornost nase, ni bil upravičen, storiti zločin. Ker ga je storil, je delal zoper svojo naravo in je moral propasti. Tu vplete Dostojevskij svoje pojmovanje »zločina in kazni« in rahlo skrene potek

dogajanj od poti, ki bi jo zahtevala narava stvari sama. Posploši posamezen primer: Kdor ubija in naj bo iz še tako visokih nagibov, dela zločin. Zločin pa zahteva kazen. Ali zgodovina nas uči, da ne sledi »zločinu« nujno kazen, še manj pa kes. Tako ostane Razkolnikov nekakšen »po sili nadčlovek«, ki je hotel storiti dejanje, ki je presegalo njegove moralne moči. Njegov zlom je nujen in njegovo poznejše »očiščenje« s pomočjo žensk se mi zdi le nekakšen privesek Dostojevskega moralne ideologije.

Nedosegljiva je sugestivna moč analize, s katero nas popelje Dostojevski v vse prepade te izmučene, po nezaslišanem hrepenče duše. Zamisel »Razkolnikova« je eden najmočnejših dokumentov sile človeškega duha.

*

Dramatizacija Krasnopoljskega se mi v glavnem ne zdi posrečena. Najboljši je prvi prizor v beznici in oni s preiskovalnim sodnikom. Čelo tretje dejanje, v katerem neusmiljeno gospodarijo ženske nad izmučeno Razkolnikovo dušo, je pretirano monotono in ne prav v duhu Dostojevskega. Ženske muke je več ko dvakrat preveč. Zato je videti Razkolnikovo »očiščenje« bolj izsiljeno kot pa iz notranje nuje izvirajoče. (Govorilo se je, da je dramatizacijo izdelala ženska. Ne vem, če je res. Tretje dejanje govori za to verzijo, vsaj tako je videti, kot da ga je dobila v pest resnična »ženska duša«.)

Kreftova režija, ki se ji pozna študij in vestnost, je vendar v glavnem zapustila vtis razbitosti in fragmentarnosti. Z odra je bilo čutiti samo spočetka in v prizorih s preiskovalnim sodnikom nekaj one hipnotične sile, s katero nas je Dostojevski nekoč vse dobil v svojo oblast.

Težko problematično vlogo Razkolnikova je igral Kralj. V posameznih prizorih se je dvignil do močne dramatičnosti, vendar mu je v celoti manjkal zadnji prepričevalni ton. Močno figuro je ustvaril s preiskovalnim sodnikom Lipah. Igral je z ognjem, kot sem ga le redko videl. Tudi Cesarjev Marmeladov je prišel do krepkega izraza. Dobra tipa sta postavila Sancin — Razumikin in Gabrijelčičeva — Nastasja. Manj do veljave sta prišli vlogi matere (Medvedova) in sestre (Boltarjeva) Razkolnikova. V. Juvanova je našla Sonji v posameznih izbruhih obupa prepričevalen ton, vendar se nam v celoti zdi danes ta ženski značaj že nekam literaren. Ansambelskim nastopom je manjkalo potrebne ubranosti. Kljub omenjenim nedostatom je nudila uprizoritev »Razkolnikova« zanimiv večer.

E. O'Neill: *Strast pod brestii*. Igra v treh delih (7 slikah). Poslovenil Fr. Albrecht.

O'Neill, ki ga poznamo po njegovi Anni Christie, nas topot postavi v nov, nam dokaj tuj milieu. Dejanje se godi sredi prejšnjega stoletja, tik ob pragozdu, v Novi Angliji. Osrednja osebnost, stari očak Cabot, je v potu lastnega obraza iztrebil pragozd in si ustvaril rodovitno zemljo, boreč se zanj zoper domačine, Indijance, in zoper vse prirodne sile. Ves iz enega kova je, primitiven, usta so mu polna izrekov iz svetega pisma in tudi sam se primerja z očaki biblije. Ali ta primitivnost je drugačna, nekakšen padec nazaj v prirodno stanje, kamor ga je pahnila sila razmer. Dve ženi je pokopal, sedaj, na stara leta, se poroči v tretje, z mlado, strastno žensko, Abbie. Vse svoje sinove sovraži in njegova strastna želja je, da bi dobil novega potomca, ki bi mu prepustil posestvo. Starejša zapustita dom še isti dan, ko pripelje svojo novo ženo; na pot jima da svoje prokletstvo.

Nihče ne more zoper zakone narave. Najmlajši Cabotov sin in nova gospodarica se vzljubita in iz te zveze se jima rodi otrok. Starec, v svoji zaverovanosti vase, misli, da je sin njegov in v proslavo tega dne povabi sosesčino na gostijo. Vse se mu smeje. Ali on ne opazi ničesar, veseli se, vriska in pleše, ko se za njegovim hrbtom odigrava pretresljiva drama. Sin Eben zasumi, da se mu je Abbie vdala samo zato, da bi dobila potomca in se tako polastila posestva. Kako naj mu dokaže, da ga je zares ljubila?

Abbie je odločna ženska: če Eben ne veruje njenim besedam, mu hoče dokazati z dejanjem. Umori dete.

Konec je pretresljiv. Mlada gresta v ječo, stari očak Cabot pa ostane na svoji zemlji sam, s svojo živino, s svojimi polji in s svojim — Bogom.

Kreft je označil delo v gledališkem listu kot naturalistično. Če je naturalizem samo slikanje potencirane človeške strasti, potem ima prav. Ali v tem primeru so naturalistične vse Shakespearejeve tragedije. Zakaj kakor pri tem je tudi dikcija v »Strasti pod brestič« vznešena, polna pesniških metafor, odmaknjena od vsakdanje govornice. Ali za besedo ne gre: delo je močno, konflikt silovit, zgradba solidna. Vendar sem imel vsaj z odra vtis, da zveni govor včasih papirnato, da sem ter tja nadomešča literarni patos resnično stvariteljsko strast. Ali to je nemara posledica tujosti snovi, ki je, čeprav je v njej bistveni element zemlja, prav zelo oddaljena od nam znanih razmer.

Glede *Kreftove* režije bi dejal, da mu leže bolj ideološke kakor čisto breztenenčne snovi. Zdi se mi, da mu manjka pri teh pravi prijem. Vkljub temu, da je bilo čutiti režiserjevo resno umetniško stremljenje, je vendar uprizoritvi nedostajalo, posebno v prvem delu, prave prepričevalne dinamike. Nekateri prizori, tako veselica v začetku tretjega dejanja, pa tudi konec, so bili močni in pretresljivi.

Starega Cabota je podal *Skrbinšek* močno, ne povsod enakomerno, vendar je bil v celoti prepričevalen. *Levarjev Eben* in *Nablockina Abbie* nista prav odgovarjala mileuju. Bila sta spočetka nekam tuja, na koncu sta se znatno dvignila. Dobra tipa obeh starejših sinov sta dala *Jerman* in *Potokar*. Skupinski prizor na veselici je bil učinkovit.

Uprizoritev ni izčrpala vseh možnosti dela. Vendar je nudila zadovoljiv večer.

V. Bartol.

Mariborsko gledališče.

Maks in Moric (Cipek in Capek). Hudobna fantovska šala v šestih slikah. Otroška revija s petjem, plesom in godbo za velike in male otroke. Prosto po V. Buschu in L. Güntherju. Priredil in insceniral: režiser Kurt Bachmann kot gost. Dirigent: Pavel Rasberger.

Güntherjeva oderska prireditelj te priljubljene in udomačene Buscheve zgodbe o neugnanih navihancih Maksu in Moricu je enostavnejša in preprostejša, a pristržnejša in primernejša za otroke. Novi prireditelj in inscenator je preveč računal s »pokvarjenim okusom današnjega občinstva«, ni pa pri tem upošteval dejstva, da s podobnimi poizkusi ta pokvarjeni okus sistematično pričenjamo vsiljevati tako še otrokom, ki vsi začuden niso vedeli, v kateri predal svoje domišljije naj prisiljeno vnesene operetne vložke vtaknejo, dočim so Buscheve šale spremljali z veliko napetostjo in veselim navdušenjem.

Igrali bi bili lahko bolje. Že glavni osebi — Maks in Moric — 99 bratov Sladkov sta bili podani preodurno in preoddaljeno. Pri Buschu sta Maks in Moric hudobnejša, saj se celo na koncu ne izpreobrneta, a sta vendar po svoje človeku prikupna, tako da mu jo je ob žalostnem izidu žal. Pri mariborski uprizoritvi pa ostaneta odvrtna in zoperna do konca, čeprav se celo spokorita. Ali pa ju morda prav ti omledni zadnji prizori še oddaljijo. Ker je moralni rezultat poudarjen v tekstu, ga gledalec v sebi ne doživi. Brez dvoma pa bi močna igra tu lahko marsikaj popravila. Tudi ostale vloge so izzvenele narejeno in prisiljeno. Poleg krojača Kozobrada g. Harastoviča, ki je vzbujal največ veselja, je bila edina in pristna in naravna njegova žena g. Udovičeve.

Slovenski prevod je skrajno slab. S trganjem zlogov in prisiljenim naglaševanjem rim pa so bile napake še poudarjene in je vse izzvenelo kot parodija na lastno delo.

Nevihta. Drama v petih dejanjih. (Šestih slikah.) Spisal: A. N. Ostrovskij. Poslovenil: Jože Kovič. Režiral: Jože Kovič.

Po dolgih obljubah je prišla Ostrovskega »Nevihta« na mariborski oder. Prinesla je nekaj novega v enoličnost letošnjega sporeda in že zato imela ugoden uspeh.

A. N. Ostrovskij je eden najbolj priznanih ruskih dramatikov starega kova. Realist 60. let, pri čigar delih je lahko zaslediti šolska pravila o razporeditvi dramske zgradbe z vseskozi nepretrgano nitjo dramskega razvoja, ki pa sicer danes učinkuje že nekoliko staromodno in gotovo niti izdaleč več ne tako smelo kot nekoč.

Naravni nevihti je pisatelj vzporedil vihar v družabnem življenju in človekovi notranjosti. Neštetokrat porabljeni motiv nezvestobe v zakonu je obdelal na svojevrsten način in z rusko razglablajočo naravno silo težišče naslonil na problem krivde, kazni, obtožbe, kesa, izpovedi, pokore, samomora, očiščenja in odpuščanja. Radi močnih poudarkov v diametralno si nasprotujočih značajih nastopajočih oseb je resničnost in pretresljivost posameznih situacij uspešno povečal in utrdil.

Režiser g. Jože Kovič se v ruskih stvareh vedno najbolj razživi. Njegova ljubezen do teh del prehaja menda tudi na igravce, ki domačih del ne podajajo s tolikšnim razumevanjem, kot so to storili ob »Nevihti«. Spretno je g. režiser slikani največje razgibanost vzporedil učinkovite tišine; prav tako je tempo posameznih scen pospešil do skrajnosti, dočim je druge umetno razvlekel. Tu in tam bi bilo kazalo še kaj črtati. (Katarinin monolog v zadnjem dejanju.)

Med igravci je bil na prvem mestu g. Daneš, ki je pozitivne in negativne lastnosti svojega neenergičnega junaka Tihona Ivanoviča Kabanova umel vzdržati v pravem ravnesju do poslednjega prizora. Njegovo nesrečno ženo Katarino je podala g. Kraljeva s prepričevalno grozo in doživljenimi mukami. Prav tako življenjska, naravna in duhovito zamišljena je bila Tihonova sestra Varvara g. Starčeve. Tudi med ostalimi vlogami je bila sleherna po svoje podčrtana.

Slovenski prevod ni izdelan.

R A Z N O

ALI VESTE

da nameravajo letošnjo jesen na Dunaju prirediti mednarodno gledališko olimpijado, kjer naj bi se izvajala dela najpomembnejših svetovnih dramatikov in to v izvirnem jeziku. Torej bodo morali biti tudi igralci »izvirne« narodnosti, ker drugače bi utegnili vsa stvar dobiti nerodno lice, če bi n. pr. japonske drame igrali nemški igralci. (Japonci se bodo — sledeč svojim uspehom na drugačnih olimpijadah, zadržno tudi te udeležili.)

da je italijanski anglist Giordano Orsini v Padovi našel režijsko knjigo za tri Shakespearejeve drame; knjiga poteka prav iz časa Shakespearejevega življenja.

da bodo uvrstili v število državno zaščitene spomenikov in znamenitosti na Francoskem tudi Moulin de la Galette, najbolj svojski znak pariškega umetniškega in bohemskega shajališča, Montmartra, ki tvori eno izmed svetovnih posebnosti in privlačnosti Pariza. Moulin de la Galette je star mlin na veter vrh Montmartra in znano zabavišče.

da so italijanski futuristi kot svoj zadnji, skrajno-novotarski poizkus in protipastično stvaritev izdali, odnosno napravili knjigo futuristične poezije na pločevini.

da je pred kratkim praznoval šestdesetletnico Haim Nahman Bialik, oče nove hebrejske lirike, ki je z naslonom na staro srednjeveško hebrejsko književnost ustvaril moderno pesniško hebrejščino in še danes velja za glavnega pesnika hebrejskega jezika. Živi v Tel-Avivu v Palestini.

da v najnovejšem českem zvočnem filmu »Ekstaza«, delu režiserja Gustava Machatega, igra glavno vlogo Zvonimir Rogoz, bivši član ljubljanske drame. Film je izdelan tudi v nemški in francoski verziji.

da imajo v Londonu »Independent Theatre Club«, neodvisni gledališki klub, ki si je izbral za nalogo predvajanje gledaliških komadov, ki jih je cenzura prepovedala, seveda pod pretvezo »zasebnih predstav« in tudi pri »zasebnih« cenah. Prvo delo, ki so ga uprizorili, je bil Ludwigov »Versailles«. Pri zadnji uprizoritvi so se pa malce ujeli: naštudirali so Schnitzlerjev dramatisirani roman »Gospodična Elsa« v veri, da bo cenzura dramatisacijo zatrdno prepovedala in jo bodo mogli in smeli uprizarjati le oni. Cenzor pa je stvar pustil, ne da bi črtal eno samo besedico. Tako bodo ta »nemoralni« komad z največjim veseljem uprizarjala vsa gledališča, Independent Club je pa moral znižati vstopnino za 10 šilingov (ca 150 Din).

da je prav poseben dar naklonila Britanskemu muzeju v Londonu miss Brocklebank. Namreč fotografije 4000 portretov iz velikih italijanskih vladarskih rodbin, ki jih je zbiralala vse življenje po vsem svetu.

da se bodo ob priliki »Glasbenega maja« v Florenci vršila štiri zanimiva predavanja: Profesor Dent iz Cambridgea bo govoril o duhu moderne glasbe, Franz Werfel, avtor svetovnoznanega romana o Verdiju, bo predaval o »Verdiju v sedanosti«, francoski pesnik Paul Valéry o glasbi in poeziji, italijanski glasbenik Ildebrando Pizzeti pa o uglaševanju besede.

da bo varšavska enciklopedična zbirka »Svet in življenje« na pobudo prof. Lempichega izdala »Besednjak za mladino«, ki bo nekak konverzacijski leksikon za mlade ljudi, obsegajoč vse predmete, predstave in zamisli, ki morejo zanimati mladega človeka in so mu dostopne. Sodelujejo pri stvari najbolj znani poljski učenjaki in pisatelji, ker hoče biti delo tudi po obliki živo in zanimivo, zraven pa temeljito brez specialistarske suhoparne stvarnosti.

da je v latinskem prevodu izšla svetovno znana mladinska knjiga slikarja Wilhelma Buscha »Maks in Moric«, ki je našla svoje posnemalce povsod, celo pri nas (Maks i Maksic!). Latinski naslov se glasi: Maks et Moritz facinora puerilia septem dolis fraudibusque peracta ex inventione Giuilielmi Busch in sermonem Latinum conversa a versificatore sereno.

da se v Moskvi že letos pripravljajo na proslavo 50 letnice smrti Riharda Wagnerja, ki jo bo ves svet praznoval leta 1933. Moskovsko Veliko gledališče bo izvajalo ves »Prstan Nibelungov« in so se vaje že začele. Izdali bodo tudi nekaj poljudnih brošur s pomočjo katerih nameravajo razširiti zanimanje za Wagnerjevo glasbo med najširše plasti in jo narediti vsakomur dostopno.

da je Liona Feuchtwangerja zgodovinski roman »Der Jüdische Krieg« izšel hkratu v Ameriki, Angliji, Holandiji, v Švediji, Norvegiji in Danski.

da je Ilja Ehrenburg izdal pred kratkim nov roman z naslovom »Moskva ne veruje v solze«. (nem. v Malik-zal. v Berlinu — »Moskau glaubt nicht an die Tränen«).

da je Nobel, ko je ustanavljal svojo nagrado, mislil (po njegovih lastnih besedah) takole: »Na svetu so sanjači, ljudje, ki v svojih mislih ustvarjajo lepoto in večino za dobro človeštva. Tem pa razmere ponavadi ne puste, da bi svoje privide in sanje uresničili. In prav takih ustvarjalcev svet potrebuje.« Z ustanovitvijo nagrade je hotel osnovati nekako duhovno družino, pomagati predvsem mladini, idealnim duhovnim tvorcem, bodisi pacifistom, bodisi pisateljem, pesnikom in znanstvenikom, ki naj bi jim bilo tako omogočeno, da si »znanstveniki uredijo svoje laboratorije, pesniki si zgrade domove in skromno, a brezskrbno živijo od obresti tega denarja.«

da je...

Nabral Mirko Javornik.

Pravkar je izšla v samozaložbi
pisatelja knjiga

Andrej Gabršček

Goriški Slovenci

I. del: 1840—1900

To je prvo delo o bojih in uspehih goriških Slovencev v minulem stoletju. Neustrašni borec za pravice našega naroda, Andrej Gabršček, nam je podal v tej knjigi kot živahen pripovednik kritično sliko o našem goriškem ljudstvu, narodnem vodstvu in njegovem delovanju pod avstrijskim gospodstvom in italijanskim sosedstvom

Knjiga obsega 600 strani, je natisnjena na finem brezlesnem papirju ter vezana v platno z zlatim natiskom

Cena knjigi je Din 120.-

Naroča se pri avtorju A. Gabrščku v Ljubljani, Igriška ulica št. 3, desno, stopnišče III., ali pa v

tiskarni Meckur, Ljubljana, Gregorčičeva 23

**„KUVERTA“
LJUBLJANA**

Črlovškova 2 Vojarski pot 1

**TVORNICA KUVERT IN
KONFEKCIJA PAPIRJA**

KLIŠEJE

vseh vrst po foto-
grafijah ali risbah
izvršuje za vsakovr-
sten tisk najsolidneje

**KLIŠARNA · ST · DEU
LJUBLJANA · DALMATINOVA 13**

**KDOR VARČUJE
SIVIH LAS SE
OBVARUJE**

Za vse naše
vloge in obveze
jamči
z vsem premoženjem
in vso davčno močjo

**Dravska
banovina**

**HRANILNICA
DRAVSKE
BANOVINE
LJUBLJANA
MARIBOR
CELJE**